

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

Participace občanů na rozvoji vybrané obce

Květa Šírová

© 2020 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Květa Šírová

Hospodářská politika a správa
Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Participace občanů na rozvoji vybrané obce (případová studie)

Název anglicky

Citizens' Participation in the Development of a Municipality

Cíle práce

Cílem práce je ukázat, do jaké míry a jakými aktivitami se občané podílejí na rozvoji obce a formování lokální veřejné politiky. Dílčími cíli bude charakteristika socioekonomických faktorů ovlivňujících rozvojový potenciál obce, identifikace aktérů lokálního politického procesu a veřejného života, analýza forem politické participace a dalších veřejných aktivit občanů.

Práce se soustředí na otázku, jak se občané mohou zapojit do tvorby obecního rozpočtu, jak mohou ovlivnit tvorbu územního plánu obce a dalších rozvojových dokumentů, jak mohou uplatnit své zájmy při realizaci rozvojových projektů.

Metodika

Práce bude mít charakter případové studie. Předmětem zkoumání bude město Smržovka, které se nachází v Libereckém kraji na úpatí Jizerských hor. Východiskem práce bude studium dokumentů orgánů místní samosprávy, volebních stran, občanských sdružení a dalších subjektů lokálního veřejného života. Další informace budou získány prostřednictvím rozhovorů s představiteli územní samosprávy a dalšími aktéry lokálního veřejného života. Pozornost se soustředí na diskuse místní komunity o územním plánu obce a jeho úpravách.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran

Klíčová slova

Obecní samospráva, participace občanů, regionální rozvoj, město Smržovka

Doporučené zdroje informací

ANDĚL, R. – KARPAŠ, R. *Smržovka : pohledy do historie dávné i nedávné*. Liberec: Roman Karpaš – RK, 2010. ISBN 978-80-87100-13-4.

BALÍK, S. *Komunální politika : obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2908-4.

BERNARD, J. *Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2011. ISBN 978-80-7419-069-8.

ČMEJREK, J. – ČOPÍK, J. – BUBENÍČEK, V. *Demokracie v lokálním politickém prostoru : specifika politického života v obcích ČR*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3061-5.

MANSFELDOVÁ, Z. – KROUPA, A. *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-53-9.

POTŮČEK, M. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. ISBN 80-86429-50-4.

WOKOUN, R. *Regionální rozvoj : východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Jaroslav Čmejrek, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 10. 3. 2019

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 11. 3. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 12. 03. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Participace občanů na rozvoji vybrané obce“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Jaroslavu Čmejkovi, CSc., z Katedry humanitních věd ČZU v Praze za odborné rady a čas věnovaný vedení mé bakalářské práce. Zároveň děkuji všem dotazovaným respondentům za ochotu, vysvětlení problematiky a čas, který mi věnovali. Děkuji své rodině, kolegům a nadřízeným za umožnění mého studia a za jejich nesmírnou trpělivost a pochopení.

Participace občanů na rozvoji vybrané obce

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje zapojení občanů do veřejného života města Smržovka. Vysvětluje způsoby participace občanů na veřejném dění a její dopady na rozhodování samosprávy a rozvoj obce. Sleduje faktory, které participaci ovlivňují. Teoretická část práce je věnována objasnění pojmů, které jsou nutné pro pochopení fungování lokální demokracie menší obce a způsobů participace občanů, a to jak politické, tak občanské. Jsou vysvětleny funkce a pravomoci orgánů obce, principy zajišťování chodu samosprávy a rozvoje obce. Praktická část je věnována charakteristice obce Smržovka, jejímu sociálnímu prostoru, vazbám v komunitě občanů a vývoji spolkového života. Dále jsou představeny její strategické dokumenty a nastíněn směr rozvoje obce. Další část práce sleduje chování obyvatel, členů spolků a jejich motivaci a ochotu podílet se na veřejném životě obce. Představuje také lokální stranický systém, okolnosti ovlivňující sestavování kandidátních listin a sleduje vývoj výsledků voleb do obecního zastupitelstva. Věnuje se i konkrétnímu sledu událostí vedoucích ke vzniku sdružení jako přechodu od občanské k politické participaci.

Klíčová slova: obec, rozvoj, participace, sdružení, komunita, spolek, volby, orgány obce, územní plán, Smržovka.

Citizens' Participation in the Development of a Municipality

Abstract

The bachelor thesis deals with the involvement of citizens in the public life of municipality Smržovka. It explains ways of citizens' participation in public affairs and its impacts on municipality management decision making and community development. It observes factors that influence the aforementioned participation. The theoretical part of the thesis is dedicated to the clarification of concepts that are necessary for understanding the functioning of local democracy of a smaller community and ways of participation of citizens, both political and civil. It explains the functions and powers of municipal authorities, principles of ensuring the functioning of self-government and community development. The practical part is dedicated to the characteristics of the municipality Smržovka, its social area, links in the community of citizens and the development of civic associations. It also presents its strategic documents and outlines the direction of community development.

The next part of the thesis monitors the behavior of inhabitants, members of civic associations and their motivation and willingness to participate in the public life of the village. It also presents the local political party system, circumstances influencing the compilation of lists of candidates and monitors the development of election results of municipal council elections. It also deals with a specific sequence of events leading to the formation of associations as a transition from civic to political participation.

Keywords: municipality, development, participation, civic association, community, association, elections, municipal authorities, zoning plan, Smržovka.

Obsah

1 Úvod.....	6
2 Cíl práce a metodika	7
3 Teoretická východiska	8
3.1 Participace	8
3.2 Politická participace	11
3.2.1 Komunální volby	11
3.2.2 Místní referendum.....	15
3.2.3 Petice.....	16
3.3 Orgány obce	16
3.3.1 Obecní zřízení a funkce obcí	16
3.3.2 Zastupitelstvo obce a jeho funkce.....	17
3.3.3 Rada a její funkce	19
3.3.4 Starosta.....	19
3.3.5 Obecní úřad.....	20
3.3.6 Orgány zastupitelstva a rady obce	21
3.4 Hospodaření, plány a rozvojové dokumenty obce	22
3.4.1 Rozpočet obce.....	22
3.4.2 Územní plán.....	23
3.4.3 Strategické plány a rozvojové dokumenty.....	24
4 Charakteristika města Smržovka	25
4.1 Historie města Smržovka	25
4.2 Polistopadový vývoj a současnost města Smržovka	27
4.3 Vývoj současné místní politiky	29
4.4 Strategické cíle obce a plán jejího rozvoje.....	34
5 Participační aktivity občanů	35
5.1 Spolky a občanská participace	35
5.2 Vznik sdružení Smržovka srdcem.....	41
6 Závěr.....	46
7 Seznam použitých zdrojů	50
8 Seznam obrázků a tabulek	52
9 Uskutečněné rozhovory	52
10 Přílohy	53

1 Úvod

Zapojení občanů do rozhodování o věcech veřejných je jedním ze základních principů demokratického státu. Budeme-li se držet Ústavy České republiky (čl. 99 – 100 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR), která říká, že základním ukazatelem demokracie je svobodná obec, tedy základní územní samosprávný celek, a společenství občanů mající právo na samosprávu, musíme sledovat participaci na nejelementárnější úrovni, v obcích. To, do jaké míry umožní samospráva obce občanům participovat na rozhodování, svědčí o kondici společnosti a akceptování demokratických principů. Participace je úzce navázána na společenský život v obci, ovlivňuje chování jejích obyvatel a vztahy v komunitě. Určuje ji mnoho faktorů, od zajištění základních lidských potřeb až po spolupráci v komunitě vedoucí k sestavování kandidátních listin a členství občanů ve volebních stranách při komunálních volbách v obci. Participace tedy do jisté míry ovlivňuje i způsob a směr obecního rozvoje.

Občanská participace se nejvíce projevuje ve společenském životě, členství občanů ve spolcích, chování komunity vycházející z historie obce, ale také v současných problémech, které obec tíží. Právě rozbor společenského života obce Smržovky zkoumá tato bakalářská práce. Zaměřuje se na vývoj spolků a společenského života v obci na jeho hlavní aktéry, členy spolků, kteří ovlivnili podobu lokální politické scény.

Politickou participaci určují zákony a občané se na veřejném životě obce mohou podílet daným způsobem. Mohou vyvolat referendum, zorganizovat petici nebo mezi obyvateli uspořádat anketu. Dopad těchto aktivit je ale závislý na rozhodnutí zastupitelstva obce. Mohou také sestavit kandidátní listinu a ucházet se o hlasy voličů v komunálních volbách. Všechny tyto projevy jsou zákonem povoleny a prohlubují demokracii nejen v obci, ale i státu.

Bakalářská práce sleduje posloupnost událostí ve Smržovce a jejich příčin vedoucích k přechodu od občanské k politické participaci. Mapuje faktory ovlivňující oba druhy participace a jejich působení na přechod mezi nimi. Zjišťuje, jaké procento voličů někdy kandidovalo do komunálních voleb v obci. Sleduje dopady dlouhodobého vlivu jedné strany na rozvoj obce. Hodnotí postup zastupitelstva obce v konkrétním projevu politické participace občanů a snaží se dojít k závěrům z nich vycházejících.

2 Cíl práce a metodika

Bakalářská práce se zaměřuje na identifikaci způsobů participace občanů na veřejném životě a lokální politice menší obce. Ukazuje, do jaké míry může občanská a politická participace ovlivnit rozvoj obce, jaké faktory ji určují a jaký je její dopad na rozhodování zastupitelstva obce. Práce má charakter případové studie prováděné ve městě Smržovka ležícím v Libereckém kraji (okres Jablonec nad Nisou). Zaměřuje se na rozbor vztahů v komunitě obyvatel, na jejich motivaci a ochotu podílet se na chodu a rozvoji obce. Zkoumá faktory ovlivňující vznik místních sdružení a spolků a jejich dopad na lokální politickou scénu. To, jak veřejná obliba jednotlivců angažujících se v zájmových sdruženích a spolcích může ovlivnit rozhodování občanů v komunálních volbách. Dále sleduje vývoj komunálních voleb v obci od roku 1994 až po současnost a aplikuje na nich výsledky rozboru sociálních, společenských a mezilidských vztahů v obci. Poukazuje na principy utváření občanské participace vedoucí k přechodu k politické participaci. Jako konkrétní příklad přechodu mezi občanskou a politickou participací uvádí sled událostí a jednotlivých kroků obyvatel jedné z okrajových lokalit Smržovky, které vedly od zorganizování petice až ke vzniku sdružení kandidujícího v komunálních volbách v roce 2018. Práce se zaměřuje na vysvětlení vztahů v komunitě obyvatel obce, vzorce jejich chování a faktory, které je ovlivňují. Na základě rozhovorů s aktéry dvou lokálních sdružení jsou rozebrány činnosti, které vedly ke vzniku sdružení za účelem ovlivnění samosprávy a rozvoje obce. Vysvětluje důvody, které ovlivnily výběr jednotlivých kandidátů. Dotčeny jsou i priority obce a nastíněn směr jejího rozvoje. Pro dotazování bylo využito metody otevřených rozhovorů se zakladatelem a členkou nově vzniklého sdružení a dlouholetou zastupitelkou obce, znalkyní místních společenských poměrů a starostou obce. Práce využívá typologii starostů, Arnsteinovu stupnici dělby moci v obci a typologii lokálních modelů demokracie ve venkovských obcích.

3 Teoretická východiska

3.1 Participace

Pojem participace znamená „podílení se, zapojení se“ do rozhodování. Pokud se jedná o participaci občanů, jde o aktivity obyvatel obce spojené s chodem její samosprávy. Popisuje ochotu lidí zapojit se do veřejného dění. V demokratickém světě je podle Čmejrka (2010, s. 77) popsáno několik forem participace občanů na lokálním politickém procesu.

V politické participaci se jedná o tři základní roviny. První představuje účast obyvatel ve volbách – volební (politickou) participaci. Druhá rovina popisuje další formy participace občanů, jako jsou členství v politických stranách, zapojení do volebních a dalších aktivit politických stran, kontakty s lídry stran, účast na diskusích a fórech a další. Třetí rovina představuje zapojení občanů do veřejného života obce formou účasti ve volbách, referendem či peticí.

Za nepolitickou formu participace jsou podle Čmejrka (2010, s. 85) považovány aktivity související se spolkovou a zájmovou činností. Spolky naplňují především sociální funkce. Jedná se tedy o participaci občanskou. Zájmová sdružení rozšiřují možnosti občanů zapojit se do veřejného života v obci. Jedná se například o sdružení dobrovolných hasičů, chovatelů, zahrádkářů, včelařů, ochránců přírody, myslivců nebo sportovní tělovýchovné jednoty obce.

Obdobně vysvětluje participaci Mansfeldová (2005), která ji rozděluje na politickou a společenskou. Společenská participace představuje angažovanost občanů v různých oblastech života. Ta může existovat za předpokladu naplnění faktorů, které ji ovlivňují: motivace (osobní hodnoty, normy a zájem jedince nebo vliv okolí), zdroje (čas, sociální status, příslušnost k určité profesní skupině) a zapojení do sociálních sítí.

Podle Hegera (2012, s. 168) participace zdánlivě snižuje moc místní politické autority, ale ve skutečnosti ji zlidšťuje a přibližuje občanům, tím ji činí samozřejmější a trvalejší. Při zapojení občanů do rozhodovacích procesů místní samosprávy se rozšíří škála témat a zintenzivní se přímá osobní komunikace ve veřejném prostoru. Osobní komunikace tak není nahrazována formou písemných návrhů, vyjádření a připomínek. Tato komunikace občanů však záleží na jejich časových možnostech a ochotě zabývat se veřejnými tématy. Pokud 80% občanů konkrétní lokality (obce) tvoří tichý souhlas a 20% debatu, dá se předpokládat, že díky participaci bude zajištěno 80% spokojenosti všem a 100% spokojenosti 80% z první skupiny (tichý souhlas). Tyto hodnoty ale odpovídají

předpokladu, že se podaří díky dobrým schopnostem v oblasti komunikace a skupinové dynamiky najít společný základ představující rozlišení mezi neporušitelnými principy a nízkými prioritami, které lze obětovat. Musí být také udržena rovnováha mezi občany, kteří se chtějí prosadit za každou cenu a občany, kteří se stydí a nechají se snadno zranit a ovlivnit. Tento systém podle Hegera vzbuzuje důvěru i u komunikačně nesdílného jedince. Nejde tedy o kompromis, ale o výsledek, který je nejprospěšnější skupině, ale zároveň je přijatelný pro jednotlivce. Zároveň vyrovnává vliv silných osobností a podporuje naslouchání druhým. Z nitra skupiny tak vyjde jeden duch. Heger uvádí tzv. Arnsteinovu stupnici, která vyjadřuje úroveň dělby moci. Stupnice ukazuje různou míru participace občanů, znázorňuje sociální vztahy a komunikační vazby. Pokouší se tedy ukázat, že se rozhoduje spíše na veřejnosti, než aby rozhodovala veřejnost. Tzv. Symbolická participace (obsahující informace, konzultace a uspokojení občanů) zde zaujímá místo uprostřed skutečné moci samosprávy a neexistenci participace. Zastupitelská demokracie na místní úrovni je o autoritách, které ale podporují participaci občanů. Zapojení občanů do rozhodování ve veřejné správě je tedy věcí místních úřadů, které ale tuto věc technicky přesouvají na nestátní a neziskové organizace. Ty tak zaujímají roli moderátora vztahů mezi občanem a organizací. Akty participace (veřejné debaty, ankety atd.) by proto měly být součástí komunikace samosprávy s občany a koordinovány strategickým rozvojovým plánem obce.

Participace jako zapojení občanů do veřejného rozhodování je ukotvena již v Listině základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku. O právu podílet se na správě věcí veřejných přímo nebo prostřednictvím volených zástupců pojednává článek 21. v Hlavě první – Základní ustanovení Ústavy ČR, je uvedeno, že lid je zdrojem veškeré státní moci a že se garantuje samospráva územních samosprávných celků. Způsoby participace na místní úrovni jsou uvedeny v zákoně o obcích č. 128/2000 Sb.

Participace občanů na rozhodování v obci se projevuje v různých oblastech a je ovlivňována několika faktory. Studie Kopřivy, Čopíka a Čmejřka (2017) se zaměřila na participaci občanů při rozhodování o investičních záměrech a rozpočtech obcí. Došli k závěru, že v oblasti rozhodování o investicích obce se ve třetině obcí obsažených v jejich dotazníkovém šetření občané zapojují do mechanismu rozhodování. Aktivita občanů byla v jednotlivých kategoriích uváděna v rozmezí přibližně od 30% obcí do necelých 50% obcí. Podle jejich výzkumu jsou občané tedy spíše pasivní. Svou aktivitu projevují pouze, pokud jde o jejich osobní zájmy. Z pohledu obce se tedy jedná o záležitosti relativně

malých investic, jako jsou například lokální drobné opravy komunikací či infrastruktury. Nástroje k zapojení občanů nejsou v České republice tolik využívány jako v zemích západní Evropy. Přesto jsou v některých obcích snahy o participaci občanů patrné. Jako příklad uvádějí anketu o investičních prioritách v České Lípě v roce 2016 nebo anketu v Novém Městě nad Metují o budoucnosti objektu staré školy ze září 2015. Někteří jimi dotazovaní zmiňovali také tzv. participační rozpočtování (o části výdajů obce formou ankety rozhodují sami obyvatelé). Ve své studii dále dospěli k závěru, že faktor velikost obce nemá v rozhodování o investicích vliv na míru participace jejích obyvatel.

Další faktory, které ovlivňují participaci, souvisí s modelem lokální demokracie v obci, se vzorci chování jejích představitelů a mechanismem stranického systému, který je v obci zaveden. Podle Čmejrků (2010, s. 155) je úroveň participace na lokálním politickém životě jedním z kritérií pro typologii lokálních modelů demokracie. Dalšími kritérii jsou velikost obce, počet zastupitelů obce, rozsah sociálního prostoru, formát stranického spektra, způsob předvolebních a povolebních koalic a vzorce volebního chování místních elektorátů.

Faktor motivace zmiňuje také Bernard (2011). Podle něj je rozvoj obcí jako menších komunit založen na kolektivním jednání a usilování o dosažení společných cílů. Při kolektivním jednání ale lidé zapojují své osobní zdroje (finanční i časové) a mohou při tom předpokládat, že další občané budou z takto dosažených cílů těžit i za předpokladu, že se do kolektivního dosažení daného cíle nijak nezapojili. Toto všeobecně snižuje motivaci k participaci. V obci tedy musí existovat sociokulturní předpoklady, které usnadní kolektivní jednání a hrají významnou roli ve vnitřních rozvojových potencionálech obce. Bernard vychází z teorie sociálního kapitálu. V rámci regionálního rozvoje je sociální kapitál používán ve dvou souvislostech. V první je chápán jako komunikační síť mezi rozvojovými aktéry, díky které mohou efektivněji ovlivňovat komplexní problémy lokality. Typickým příkladem tohoto směru je evropská iniciativa Leader. Její snahou je vznik lokálních uskupení sdružujících aktéry z různých sociálních sektorů, kteří budou společně rozvíjet strategii komplexního regionálního rozvoje. Druhá souvislost užití sociálního kapitálu je pozitivní vliv míry občanské participace obyvatel, jejich vzájemné důvěry a sounáležitosti s regionem. Netýká se pak jen lokálních elit a institucí, ale je charakteristikou celé místní populace.

Dalším faktorem ovlivňujícím participaci je štěpení komunit (Čmejrek a kol., 2009). Štěpení v obcích se projevuje rozdílnými názory a představami občanů o prioritách

komunity a jako střetnutí rozvojových vizí. K tomu dochází většinou v souvislosti s konkrétními projekty, zvláště jedná-li se o obec situovanou v turisticky oblíbeném regionu. Příkladem štěpení je polarizace komunity kvůli rozšíření průmyslové zóny obce, kdy jedna část je pro rozšíření průmyslové zóny a druhá proti. Tyto štěpící linie ale nejsou samotnými komunitami vnímány jako zdroj politické polarizace či diferenciací. Je to podle Čmejrkova především důsledek obecného ztotožňování politiky a „politikaření“. Jeho výzkum malých obcí potvrdil, že kandidatura za strany je zde vnímána jako nutné zlo a podle některých obecních představitelů je jedno, za koho člověk kandiduje. Politické strany jsou podle obyvatel malých obcí spíše zdrojem nesvárů a politikaření, zatímco sdružení nezávislých osobností představují pracovitost a schopnost spolupráce.

Ve venkovských obcích má politický proces silně personalistický charakter. Je proto nutné věnovat pozornost také osobnostem lokálního veřejného života, jejich důvěryhodnosti a oblíbenosti v komunitě.

3.2 Politická participace

V předešlé subkapitole je zmíněna participace politická a občanská (společenská). Zatím co občanská participace spočívá ve smýšlení občanů, jejich motivaci, zájmu o veřejné dění, členství ve spolcích, dobrovolné práci pro komunitu a dalších mnoha faktorech, politickou participaci lze definovat jako účast občanů ve volbách, podílení se na místním referendu či petici. Formy politické participace jsou zakotveny v legislativě: zákon č. 491/2001 Sb. o volbách do zastupitelstev obcí, zákon č. 22/2004 Sb. o místním referendu, zákon č. 85/1990 Sb. o právu petičním.

3.2.1 Komunální volby

Svobodné volby jsou základním pilířem demokracie. Procentuální účast voličů ukazuje ochotu občanů spolupracovat na obecním dění a rozvoji. Volební akty vypovídají o politické kultuře daného systému, o charakteru politické obce a její soudržnosti či soutěživosti či o míře zapojení občanů do politického systému (Balík, 2009). Občané mají možnost vybrat si z politických uskupení, sdružení občanů či sdružení nezávislých kandidátů ty, kteří budou v nadcházejícím volebním období hájit jejich zájmy. Právo volit a být volen je zakotveno v Ústavě ČR i v Listině základních práv a svobod. Jedná se tedy

o jeden z hlavních principů demokracie. Volební právo je aktivní a pasivní. Aktivní znamená, že občan může volit, dát tedy hlas kandidátovi či uskupení. Pasivní právo znamená „být volen“. Aby mohl občan v České republice využít volebního práva, jak aktivního, tak pasivního, musí být starší 18 let (podle Balíka platí stejný věkový cenzus aktivního i pasivního volebního práva od roku 1991), mít trvalý pobyt v obci, kde se volba koná, mít státní občanství ČR a právní způsobilost.

Komunální volby, tedy volby do zastupitelstev obcí, se konají ve čtyřleté periodě na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním podle zásad poměrného zastoupení (Čmejrek, 2010).

Komunální volby probíhají na území České republiky v každé obci a jsou upraveny zákonem č. 491/2001 Sb. o volbách do zastupitelstev obcí. Zákon stanovuje v souladu s právem Evropských společenství podmínky výkonu volebního práva, organizaci voleb do obecních zastupitelstev a rozsah soudního přezkumu pro tento druh voleb.

Obec je jedním volebním obvodem. Jednou z rozhodujících proměnných poměrných volebních systémů je velikost volebního obvodu. Čím větší je velikost volebních obvodů, tím proporcenější jsou volební výsledky. Někteří odborníci dokonce hovoří o tom, že velikost volebního obvodu je rozhodujícím činitelem, který má na proporcionalitu silnější dopad než jakýkoliv jiný faktor. (Balík, 2009, s. 92). Zastupitelstvo obce má pravomoc vytvořit v obci více volebních obvodů (Čmejrek, 2010). V České republice je ale většina obcí jedním volebním obvodem, proporcionalně rozhodující je tedy velikost zastupitelstva. Podle počtu obyvatel obcí jsou ustanoveny počty mandátů obecního zastupitelstva. V obcích do 500 obyvatel je to 5 – 15 členů zastupitelstva, nad 500 do 3000 je to 7 – 15 zastupitelů, nad 3000 do 10 000 je to 11 – 25 zastupitelů, nad 10 000 do 50 000 je to 15 – 35 zastupitelů, nad 50 000 do 150 000 je to 25 – 45 zastupitelů a nad 150 000 je to 35 – 55 členů zastupitelstva (zákon č. 128/2000 o obcích).

Volič v České republice při komunálních volbách hlasuje prostřednictvím otevřené kandidátní listiny, která je samostatná pro každé volené zastupitelstvo. Jsou na ní uvedeny všechny v obci kandidující volební strany a v rámci každé z nich seznam jejích kandidátů. Má k dispozici vícenásobný hlas, který mu umožňuje volit kandidáty napříč volebními stranami (Čmejrek, 2010). Volit může třemi způsoby, a to označením jedné volební strany, čímž dává svůj hlas každému kandidátovi této strany. Dalším způsobem je označení jednotlivých kandidátů různých stran, tím dává každému z nich svůj hlas (Balík, 2009). Třetím způsobem je kombinace obou předchozích, kdy volič označuje jak stranu, tak

jména. V případě obce, kde je voleno 17 členů zastupitelstva, by volič mohl udělit například 5 preferenčních hlasů a dále pak označit celou stranu. Jeho hlas tak získá oněch 5 označených kandidátů a dalších 12 v pořadí od prvního do sedmáctého z označené strany. Způsob volby napříč otevřenou kandidátní listinou označují politologové za „panašování“. Každý volič má tak tolik (preferenčních) hlasů, kolik členů do zastupitelstva je voleno. Význam panašování spočívá v tom, že rozhodujícím prvkem při rozdělování mandátů nejsou volební strany, za které kandidáti kandidují, ale voliči. Ti dají preferenční hlas konkrétnímu kandidátovi, volí tedy personalizovanou volbou (oproti stranické, kdy volič zaškrtně celou volební stranu). Zvoleni jsou pak kandidáti se ziskem nejvyššího počtu hlasů. Úkolem panašování je tedy oslabení volebních stran při určování pořadí jejich kandidátů v procesu přidělování mandátů (Čmejrek, 2010).

Jedním z nástrojů poměrných volebních systémů je tzv. uzavírací klauzule. V České republice platí od roku 2001. Její výše je 5 %. Jedná se o přepočítání celkového počtu hlasů dané volební straně pro potřeby výpočtu překročení prahu 5 % a dále pro přidělování mandátů. Má tedy redukční funkci. Volební klauzule se vypočítává podílem platných hlasů, které volební strana získala, a voleným počtem členů zastupitelstva. Výsledek se ještě násobí počtem kandidátů volební strany (nejvýše však počtem volených členů zastupitelstva). Proto je pro volební strany důležité zaplnit všechna místa kandidátní listiny (celkový počet mandátů voleného zastupitelstva). Násobitel je pak nejvyšší možný. Rozdíl mezi kandidátními listinami volební strany s naplněným počtem členů (strana A) a s nenaplněným počtem členů (strana B) lze demonstrovat na příkladu. Strana A má na kandidátce 10 kandidátů, strana B pouze pět, celkový volený počet mandátů zastupitelstva je 10. Obě strany získaly 300 hlasů. Při přepočtu hlasů u strany A je výpočet následující: $(300/10) * 10$. Strana A tedy po přepočtu získala 300 platných hlasů. Zatímco u strany B je díky nenaplněné kandidátní listině přepočítání nižší. Při výpočtu $(300/10) * 5$ získala strana B pouze 150 hlasů. Na příkladu volebních stran A a B je patrné, že strana A získala větší počet hlasů díky obsazení všech míst na kandidátní listině. Strana B je tedy díky nenaplnění kandidátní listiny v nevýhodě, protože po přepočtu hlasů získala polovinu platných hlasů, i když jich před přepočtem měla stejně jako strana A. Počet takto vypočítaných hlasů musí tedy překročit práh 5 % všech platných odevzdaných hlasů ve volbách. Jedná se o zákonem stanovenou hranici, kterou musí politický subjekt překonat, aby byl zařazen do procesu rozdělování mandátů. Jedná se o nástroj, který omezuje reprezentaci malých politických stran a fragmentaci zákonodárského sboru (Balík, 2009).

V případě obecních voleb je klauzule ještě dále upravována, a to při zjištění Českým statistickým úřadem, že do dalšího zjišťování výsledku voleb nepostupují alespoň dvě kandidátní listiny, snižuje se hranice 5 % o jedno procento, a to do chvíle, než je splněna tato podmínka. Dále ČSÚ zjistí, zda bude takto obsazena alespoň nadpoloviční většina mandátů, popřípadě zda celkový počet přidělených mandátů v rámci celé obce bude větší než pět. Není-li, snižuje se dále procentní hranice o jedno procento, dokud není podmínka splněna. Pokud byla pro volby do obecního zastupitelstva podána pouze jedna kandidátní listina, k hranici 5 % se nepřihlíží (Čmejrek, 2010). Zavedení pětiprocentní klauzule odfiltrovalo malé politické strany. Největší význam stanovení této klauzule se projevuje u větších zastupitelstev s počtem volených mandátů nad 15. U menších zastupitelstev se vliv klauzule tolik neprojevuje, protože jejich přirozená hranice je vyšší než umělá (stanovená klauzulí).

Pro dokončení voleb je nutné ještě přepočítat odevzdané hlasy na mandáty. Přepočít už se týká pouze volebních stran, které naplnily podmínku volební klauzule. V České republice se pro přepočít hlasů na mandáty u voleb podle zásad poměrného zastoupení, tedy i komunálních voleb, používá d'Hondtova metoda (§ 45, zákon č. 491/2001 Sb. o volbách do zastupitelstev obcí). Celkový počet platných hlasů, který obdržela postupující kandidátní listina, je postupně dělen čísly 1,2,3 a dále vždy číslem o jedno vyšším tak, aby počet dělicích operací odpovídal počtu kandidátů, kteří jsou na kandidátní listině. Podíly vypočítané tímto způsobem jsou seřazeny podle jejich velikosti až do počtu mandátů, které mají být při volbách do obecních zastupitelstev přiděleny. Za každý podíl obsazený v početní řadě získá kandidátní listina jeden mandát. V případě shody podílů rozhoduje celkový počet hlasů, který získala kandidátní listina. Pokud je shodný i ten, rozhoduje los (Čmejrek, 2010).

Volební strany po přepočtu hlasů d'Hondtovou metodou mají přidělený počet mandátů. Na závěr je nutno mandáty obsadit konkrétními kandidáty volební strany. Celkový počet hlasů odevzdaných volební straně je vydělen počtem kandidátů této strany. Pokud má některý z kandidátů této strany nejméně o 10 % více hlasů, než je takto stanovený průměr, postupuje v kandidátní listině na první místo. Je-li takových kandidátů více, určí jejich pořadí počet hlasů. Pokud je shodný i počet hlasů, určuje postupujícího kandidáta jeho původní pořadí na kandidátní listině (Čmejrek, 2010). Po výše uvedeném přepočtu získaných hlasů je stanoveno nové pořadí kandidátů. Získané mandáty jsou přidělovány kandidátům od prvního po poslední v jejich novém pořadí.

Účastí ve volbách participují občané na veřejné správě. Využívají tak svého práva a rozhodují o tom, kdo povede jejich obec. Proto bývá účast občanů ve volbách pokládána za jedno z hlavních kritérií funkčnosti demokratického systému a za klíčový problém zastupitelské demokracie (Čmejrek, 2010). Zájmy a rozvoj obce tak hájí lidé, kteří jsou do svých funkcí voleni na základě výsledků voleb, kterých se účastní například méně jak polovina občanů. S. Balík (2009) považuje snižování volební účasti za varování politickým elitám a problém, který ohrožuje demokracii. Zároveň se ale domnívá, že se jedná o přirozený jev, který je následkem stabilizace demokratické politiky a souhlasu občanů s dosavadním vývojem. Podle J. Čmejrka je klíčovým faktorem, který ovlivňuje volební účast v obecních volbách, velikost obce. Malé obce, které nemají statut města, mají v porovnání s městy s větším počtem obyvatel vyšší volební účast.

3.2.2 Místní referendum

Místní referendum je na komunální úrovni považováno za projev bezprostřední participace. Jedná se o přenesení rozhodovacích kompetencí zastupitelstva obce na občany (Balík, 2009). Upravuje ho zákon č. 22/2004 Sb. O místním referendu. Občané mají možnost rozhodovat o všech záležitostech samostatné působnosti obce kromě oblastí: rozpočet, místní poplatky, ustanovování do volených funkcí, vedení obce atd. Referendum musí vyhlásit zastupitelstvo obce, a to buď z jeho vlastního popudu, nebo na základě petice, kterou podepsalo určité množství obyvatel. V případě obce do 3000 obyvatel se jedná o 30 % obyvatel obce, od 3001 do 20 000 obyvatel o 20 %, od 20 001 do 200 000 obyvatel o 10 % a nad 200 000 obyvatel o 6 % obyvatel obce.

Platnost referenda určuje účast občanů na hlasování. Aby bylo referendum bráno jako závazné, musí se ho zúčastnit víc jak 50% obyvatel obce. Výsledek referenda je závazný a obecní zastupitelstvo se jím musí řídit. Pokud se tak nestane, bude zastupitelstvo rozpuštěno.

Pokud se nejedná o referendum o oddělení části obce, slučování a připojení obce, kde je podmínkou souhlas nadpoloviční většiny obyvatel obce nezávisle na účasti v referendu, může se v případě běžného referenda tento nástroj využít i jako nástroj politického boje. Vyjádřením politického postoje je totiž v takovém případě i neúčast, která snižuje šance na úspěch referenda (Balík, 2009, s. 81).

3.2.3 Petice

Petiční právo je zaručeno Listinou základních práv a svobod - Druhá hlava, čl. 18 říká, že ve věcech veřejného nebo jiného společného zájmu má každý právo sám nebo s jinými se obracet na státní orgány a orgány územní samosprávy s žádostmi, návrhy a stížnostmi. Způsob podání petice, její náležitosti i pravidla pro její vyřízení upravuje zákon č. 85/1990 Sb. o právu petičním a nařízení MV č. 27/2004, o vyřizování peticí, stížností, oznámení a podnětů. Jedná se o legitimní způsob, jak se obrátit s konkrétní žádostí, návrhem či stížností ve věcech veřejného nebo jiného společného zájmu na státní orgány.

Petici může sestavit jednotlivec i skupina obyvatel. K sestavení petice, opatření podpisů občanů pod ni, doručení petice státnímu orgánu a jednání s ním mohou občané vytvořit petiční výbor. Petiční výbor není právnickou osobou. Členové petičního výboru jsou povinni určit osobu starší 18 let, která je bude zastupovat ve styku se státními orgány. Peticí se nesmí zasahovat do nezávislosti soudu. Občan nebo petiční výbor může každým způsobem, který neodporuje zákonu, vyzývat občany, aby petici svým dobrovolným podpisem podpořili. K podpisu pod petici občan uvede své jméno, příjmení a bydliště. Musí mu být umožněno, aby se s obsahem petice před podpisem řádně seznámil.

Petice musí být písemná a musí být pod ní uvedeno jméno, příjmení a bydliště toho, kdo ji podává. Státní orgán, jemuž je petice adresována, je povinen ji přijmout. Nepatří-li věc do jeho působnosti, petici do 5 dnů postoupí příslušnému státnímu orgánu a uvědomí o tom toho, kdo petici podal. Státní orgán, který petici přijal, je povinen její obsah posoudit a do 30 dnů písemně odpovědět tomu, kdo ji podal.

3.3 Orgány obce

3.3.1 Obecní zřízení a funkce obcí

Obec je základním územně samosprávním společenstvím občanů, které tvoří územní celek a má jasně dané hranice. Právní náležitosti obce, funkce, orgány a další náležitosti upravuje zákon o obcích č. 128/2000 Sb. Obec je veřejnoprávní korporací s vlastním majetkem, jménem a odpovědností. Je řízena zastupitelstvem obce a jejími dalšími orgány jsou rada obce, starosta, obecní úřad a orgány zastupitelstva a rady obce. Zákon dále říká, že obec s alespoň 3000 obyvateli je městem, pokud tak na návrh obce

stanoví předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR po vyjádření Vlády ČR. V České republice je podle Českého statistického úřadu celkem 6258 obcí (údaj k 31. 12. 2019). Součástí obecního zřízení jsou občané, bez nich by nemohla fungovat obecní samospráva. Občanem obce je fyzická osoba se státním občanstvím České republiky, hlášená k trvalému pobytu v dané obci.

Funkci obcí popisuje Balík (2009) podle pravomocí veřejné správy, tzv. působností. Působnost je oblast činnosti veřejné správy v rámci úpravy určitých společenských vztahů (věcná působnost), na určitém území (územní působnost), vůči určitému okruhu osob (osobní působnost) a v určitém čase (Balík, 2009). V České republice existuje dvojitá působnost, a to přirozená – vycházející ze života obce a toho, co obec zajišťuje pro obyvatele, a pak funkce přenesená, kdy obec vykonává v přenesené působnosti úlohy svěřené jí státem. Balík se zaměřuje na oblasti z přirozené působnosti, kterých popisuje sedm: politickou, ekonomickou, sociální, ekologickou, bezpečnostní, infrastrukturní a prognostickou. Prvních šest oblastí se týká života obce a zajištění základních potřeb obyvatelstva. Sedmá funkce – prognostická – slouží k přípravě plnění dalších funkcí. Jsou jimi schvalování programu rozvoje obce, územního plánu a přijímání koncepčních dokumentů v oblasti politického, ekonomického, sociálního, právního a organizačního rozvoje obce v budoucnosti (Balík, 2009). Pro plnění sedmi oblastí funkcí využívají obce různé nástroje (usnesení) rady či zastupitelstva města, uzavírání smluv, vydávání obecních vyhlášek, ukládání sankcí.

3.3.2 Zastupitelstvo obce a jeho funkce

Obec spravuje zastupitelstvo obce, o jeho složení rozhodují přímo občané v obecních volbách (Čmejrek, 2010).

Ukončením hlasování v komunálních volbách vzniká zastupitelům mandát, který trvá až do příštích voleb do obecních zastupitelstev. Volby se konají každé čtyři roky. Mandát zastupitele musí být ještě stvrzen slibem a podpisem každého zastupitele při ustavujícím jednání zastupitelstva. Mandát nelze vykonávat v zastoupení. Musí být vykonáván osobně a v souladu se slibem. Povinnosti a práva zastupitelů popisuje § 82 a § 83 zákona č. 128/200 Sb., Zákon o obcích. Mezi ně patří jako hlavní rozhodování o věcech spadajících do samostatné působnosti obce, které jsou v zájmech jejich občanů.

Zastupitel není vázán žádnými příkazy a je povinen vykonávat svůj mandát pouze podle svého svědomí, není vázán ani subjektem, za který kandidoval. Jedná se o tzv. reprezentativní mandát jako zásadní charakteristika zastupitelské demokracie (Balík, 2009). Podle Balíka má zastupitel tři základní práva a dvě základní povinnosti. Právo iniciativy – předkládat návrhy zastupitelstvu, radě, výborům a komisím obce. Právo interpelace – zastupitel může vznášet dotazy, připomínky a podněty směrem k orgánům obce. Právo informace – zastupitel může od všech zaměstnanců obce či jejich příspěvkových organizací vyžadovat informace potřebné pro výkon jeho funkce. Mezi základní povinnosti zastupitele patří aktivní účast na zasedání zastupitelstva a všech orgánů obce jichž je členem, plnit úkoly uložené orgány obce, hájit zájmy občanů a vystupovat a jednat navenek tak, aby nebyla ohrožena vážnost jeho funkce. Další povinností je vyvarování se střetu zájmů. V případě, kdy má zastupitelstvo jednat a rozhodovat o věcech, které by u konkrétního zastupitele mohly být výhodou (zastupování osoby, osoba blízká, majetkové vztahy), je povinen tuto skutečnost zastupitelstvu oznámit před zahájením jednání.

Zastupitelstvo rozhoduje o programu rozvoje obce, o rozpočtu, závěrečném účtu obce a o nakládání s obecním majetkem, zřizuje peněžní fondy obce, příspěvkové organizace a další činnosti spojené s chodem obce jako veřejnoprávní korporace. Zasedání zastupitelstva vede starosta města, v jeho nepřítomnosti pak místostarosta. Jednání se řídí dle jednacího řádu na základě předložených materiálů, které jsou schváleny v programu zasedání. Materiály většinou před jednáním zastupitelstva projednala rada města (pokud je zvolena). Zasedání zastupitelstva jsou veřejná (Čmejrek, 2010). Obecní úřad o jejich konání musí informovat na své úřední desce alespoň sedm dní před konáním zasedání a dále může využít také způsob, který je v obci obvyklý (SMS informační systém, obecní zpravodaj či vývěsní plochy). Informace musí obsahovat: datum, čas, místo a návrh programu zasedání zastupitelstva. Diskusi k jednotlivým bodům – materiálům, řídí starosta. Nabízí možnost občanům vyjádřit se k projednávaným bodům. Zastupitelé musí jejich slova vyslechnout a následně se rozhodují o schválení či neschválení přijetí navrženého usnesení, a to hlasováním. Diskuse by měla probíhat na konci projednávání každého bodu, pokud je tak stanoveno v jednacím řádu, a po skončení projednávání bodů programu zasedání je diskuse k tzv. „různému“, kde se lidé mohou svobodně vyjadřovat k různým tématům a sdělovat své poznatky či stížnosti zastupitelům (Čmejrek, 2010).

3.3.3 Rada a její funkce

Rada obce je výkonným orgánem zastupitelstva v oblasti samostatné působnosti obce a je mu také přímo odpovědná. Je složená ze starosty, místostarosty (místostarostů) a radních, kteří jsou voleni z řad zastupitelstva. Počet členů rady je lichý – pět, sedm, devět nebo jedenáct členů, nesmí ale přesáhnout jednu třetinu počtu členů zastupitelstva. V obcích, které mají nižší počet zastupitelů, než je patnáct, se rada nevolí (Čmejrek, 2010). Její pravomoci přecházejí na starostu s výjimkou věcí, o kterých dle zákona 128/200 Sb., Zákon o obcích, rozhoduje zastupitelstvo. Hlavní funkcí rady obce je příprava materiálů pro jednání zastupitelstva obce a zabezpečování plnění jeho přijatých usnesení. V působnosti rady obce je dále zabezpečení hospodaření obce podle schváleného rozpočtu, schvalování rozpočtových opatření v rozsahu, který mu stanoví zastupitelstvo obce. Plní úkoly vůči právnickým osobám a organizačním složkám obce (mimo obecní policii), vydává nařízení obce, stanovuje rozdělení pravomocí obecního úřadu a jmenuje či odvolává na návrh tajemníka vedoucí odborů či oddělení obecního úřadu, přezkoumává opatření přijatá v samostatné působnosti obecního úřadu a komisemi a další úkony správy obce v samostatné i přenesené působnosti, pokud tak stanoví zákon (Balík, 2009).

Členové rady se schází podle potřeby, zpravidla jednou až dvakrát do měsíce. Jejich zasedání svolává starosta a na rozdíl od zasedání zastupitelstva je zasedání rady obce neveřejné (Balík, 2009). Radní projednávají návrhy podané úředníky obecních úřadů jako výkonnými články obce. Jejich rozhodnutí, pokud to vyžadují, jsou následně předávány s doporučením ke schválení či neschválení zastupitelstvu obce. Rada vykonává své povinnosti i po ukončení funkčního období zastupitelstva obce až do zvolení nové rady obce nebo do zvolení starosty v případě, že se rada obce nevolí (Čmejrek, 2010).

3.3.4 Starosta

Starosta zastupuje obec navenek a reprezentuje ji. Je volen zastupitelstvem z jeho řad absolutní většinou všech zastupitelů. Jeho pravomoci upravuje zákon č. 128/2000 Sb., Zákon o obcích. Starosta musí být občanem České republiky a se souhlasem ředitele krajského úřadu jmenuje a odvolává tajemníka obecního úřadu. Jeho funkcí je dále včasné objednávání přezkoumání hospodaření obce za uplynulý rok, uzavírání a ukončování pracovní poměry zaměstnanců obce, pokud není v obci zřízena funkce tajemníka. Může svěřit komisi výkon přenesené působnosti obce v určitých věcech, ale pouze do projednání

s ředitelem krajského úřadu. Ve věcech zabezpečení obecného veřejného pořádku může požadovat spolupráci po Policii ČR. Starosta odpovídá za informování veřejnosti o činnosti obce, svolává zasedání rady i zastupitelstva obce a zabezpečuje další úkony samostatné i přenesené působnosti obce, které jsou mu svěřeny radou obce, nebo mu je přímo ukládá zákon. Funkce starosty mohou být upraveny zastupitelstvem obce.

Dále starosta svolává a zpravidla řídí zasedání zastupitelstva obce. V jeho nepřítomnosti přechází povinnosti starosty na místostarostu (místostarosty), kteří jsou rovněž voleny z řad zastupitelstva. Podle Balíka (2009) není starosta statutárním orgánem. Proto úkony, které činí, vykonává až po schválení radou či zastupitelstvem obce.

Bernard (2011) rozdělil starosty do čtyř typů podle jejich způsobu řízení obce a kladení důrazu na různé oblasti obecního pořádku, hospodaření a rozvoje obce. Podle jeho slov je vedení a rozvoj obce závislý na osobnosti starosty a jeho charakterových rysech. „Protektor“ je starosta, který neklade velký důraz na fakt, že osoba tuto funkci vykonávající má za úkol vytvářet pozitivní rozvojovou vizi a pevnou strategii rozvoje obce. Není proto motorem strategických změn ve své lokalitě. Způsob prosazování jednotlivých rozhodnutí samosprávy je tedy spíše formální, protože v porovnání s ostatními starosty méně usiluje o konsenzus a spolupráci s obyvateli obce. „Facilitátor konsenzu“ zdůrazňuje nutnost vyjednávání rozhodnutí samosprávy s obyvateli obce a jejich zapojování do činnosti obce. Již ale nepovažuje za tolik nutné vytváření vize a strategie, která by participací obyvatel dávala jednotící směr. Rozvoj obce tak může lehce sklouznout k nikdy nekončící sérii debat a sporů o zájmy jednotlivých skupin obyvatel. „Vesnický boss“ je tvůrcem rozvojové strategie, která prosazuje jeho zájmy a plány. Diskuse, vyjednávání a spojování obyvatel je pro něj až na druhém místě. Posledním typem je „vizionář“. Je to strategický leader, jehož cílem je také vysoká míra konsenzu a zapojení obyvatel. Typologie podle Bernarda představuje ideální typy osobností starostů, ke kterým se skuteční lidé stojící v čele obcí více či méně přibližují.

3.3.5 Obecní úřad

Obecní úřad je tvořen starostou, místostarostou (popřípadě místostarosty), tajemníkem obecního úřadu (pokud je tato funkce zřízena) a zaměstnanci obce se zařazením do obecního úřadu. Rada obce může zřídit pro správu úseků obce jednotlivé odbory a oddělení, kam jsou zaměstnanci zařazeni. V krajním případě může mít obec

pouze dva členy, starostu a místostarostu, a to v případě, že obec nemá žádné zaměstnance zařazené do obecního úřadu (Balík, 2009).

Funkcí obecního úřadu je podle zákona o obcích č. 128/200 Sb. vykonávání činností v oblasti samostatné i přenesené působnosti. V oblasti samostatné působnosti se jedná o plnění úkolů uložených zastupitelstvem nebo radou obce a o pomoc v činnosti zvláštním orgánům obce. V oblasti přenesené působnosti vykonává státní správu.

3.3.6 Orgány zastupitelstva a rady obce

Zastupitelstvo obce si zřizuje výbory a rada obce komise jako svoje kontrolní orgány. Mají vůči zastupitelstvu nebo radě obce také poradní funkci. Výbory jsou tvořeny zástupci uskupení (sdružení, politické strany), musí mít lichý počet členů a jejich předsedou musí být vždy člen zastupitelstva (pokud se nejedná o výbor osadní). Úkolem výboru je plnit úkoly, které mu uloží zastupitelstvo. Jenu je také přímo odpovědný. Výbor ve svém působení nemá žádnou pravidelnost, schází se dle potřeby a z jeho schůze je vyhotoveno usnesení, které se v písemné podobě předkládá zastupitelstvu. Výbory mohou být zaměřeny na různé oblasti řízení obce – kulturu, bytové hospodářství, životní prostředí atd. Záleží pouze na rozhodnutí zastupitelstva, jaké výbory ve své obci zřídí. Ty, které ale zastupitelstvo zakládá vždy, jsou finanční a kontrolní. Oba výbory musí mít minimálně tři členy a ani jedním z nich nesmí být starosta, místostarosta, tajemník úřadu ani zaměstnanci úřadu, jejichž náplní jsou rozpočtové a účetní práce (Balík, 2009). Kontrolní výbor se zabývá kontrolou usnesení zastupitelstva a pokud je v obci zřízena rada, tak i kontrolou jejich usnesení. V oblasti samostatné působnosti obce dále kontroluje činnost a hlavně dodržování právních norem ostatními výbory i obecním úřadem a plní další úkoly, které mu přímo zadá zastupitelstvo. Finanční výbor je zřízen zastupitelstvem pro kontrolu hospodaření s majetkem obce, a to jak movitým, nemovitým, tak s finančními prostředky. Stejně jako kontrolní výbor je pak pověřován dalšími úkoly zastupitelstva obce (Balík, 2009).

Specifickým výborem je výbor osadní. Vzniká v částech obce, může jich tedy být několik. Jeho členové musí být alespoň tři. Podmínkou pro členství v osadním výboru je trvalé bydliště v části obce, kde je výbor zastupitelstvem zřízen. Náplň jeho činnosti je předkládání návrhů na rozvoj části obce, ve které působí, jejím orgánům (zastupitelstvu, radě a výborům). Dále se může vyjadřovat k předkládaným návrhům týkajícím se dění

v části obce, kde výbor působí. Stejně tak se zabývá připomínkami a podněty občanů s trvalým bydlištěm v jeho části obce. K jeho poznatkům musí zastupitelstvo přihlídnout a jeho předsedu vyslechnout – musí mu při jednání zastupitelstva být dáno slovo, pokud o něj požádá (Čmejrek, 2010).

Jedním z úkolů rady obce je dle potřeby zřizovat či rušit komise rady obce, jakožto její poradní orgány. Komise předkládají náměty a stanoviska ke konkrétním věcem radě obce, pokud jim byl svěřen výkon přenesené působnosti, jsou komise orgánem výkonným. Jejím předsedou musí pak být osoba se zvláštní odbornou způsobilostí v oblasti komisi svěřené. Ve věcech působnosti přenesené odpovídá starostovi (§117–122 zákona č. 128/2000 Sb.). Takovýmto druhem komise je například komise přestupková projednávající přestupky – její předseda musí být osoba s právnickým vzděláním – magisterského stupně v oboru práva – nebo osoba, která složila zkoušku zvláštní odborné způsobilosti.

3.4 Hospodaření, plány a rozvojové dokumenty obce

3.4.1 Rozpočet obce

Město je povinno dle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, hospodařit na základě schváleného rozpočtu na kalendářní rok. V souladu s ustanoveními tohoto zákona tedy města každoročně schvalují rozpočet, což je vlastně roční finanční plán, jímž se řídí financování činnosti města. Rozpočtový rok je shodný s rokem kalendářním.

To, jakým způsobem probíhá financování obcí, je důležitým indikátorem reálného postavení samosprávy vůči státu (Balík, 2009). Proto je každé zastupitelstvo obce, jako její hlavní rozhodovací orgán, přímo odpovědné za hospodaření obce. Obsahem rozpočtu jsou jeho příjmy a výdaje a ostatní peněžní operace, včetně tvorby a použití peněžních fondů (Zákon č. 250/2000 Sb. Zákon o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů). Příjmy obce jsou rozděleny na daňové, nedaňové, kapitálové a dotace. Nejvýznamnější jsou daňové příjmy. Ty jsou tvořeny sdílenými typy daní, kdy se o výnos dělí obce s dalšími články rozpočtové soustavy, a potom svěřené daně, kde celkový výnos připadá pouze obcím (Balík, 2009). Dalšími, kapitálovými, jsou příjmy z hospodaření s obecním majetkem. Následují nedaňové příjmy, a to například z vlastní činnosti obce, z hospodaření právnických osob na území obce atd.

Výdajová část rozpočtu musí obsahovat prostředky na závazky vyplývající pro obec z plnění povinností uložených jí zákony, výdaje na vlastní činnost obce v její samostatné působnosti, zejména výdaje spojené s péčí o vlastní majetek a jeho rozvoj, výdaje spojené s výkonem státní správy, ke které je obec pověřena zákonem atd. (Zákon č. 250/2000 Sb. Zákon o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů).

Výše finančních prostředků, se kterými může obec disponovat, je přímo úměrná velikosti obce a počtu jejích obyvatel. Od toho se také odvíjí schopnost rozvoje obce. Všestranný rozvoj území patří i v dikci zákona o obcích k nejdůležitějším úkolům samosprávy (Bernard, 2011).

V některých obcích je část výdajového rozpočtu obce vyčleněna na finanční pokrytí návrhů od občanů. Je v kompetenci zastupitelstva obce, aby použití těchto prostředků rozhodlo na návrhy, které vzejdou například z obecních anket či nápadů obyvatel.

3.4.2 Územní plán

Na jak velkém území se obec rozkládá, tedy na jaké ploše může uplatnit svou působnost, popisuje územní plán. Jedná se o hlavní strategický dokument obce, ve kterém je přesně zaneseno, k jakým účelům území obce slouží. Je to dokument závazný pro činnost a dlouhodobě udržitelný rozvoj obce, na které jsou navázány zákony, především stavebního charakteru a pro využití jednotlivých lokalit. Územní plánování popisuje zákon č. 183/2006 Sb., Zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Tento zákon upravuje ve věcech územního plánování zejména cíle a úkoly územního plánování, soustavu orgánů územního plánování, nástroje územního plánování, vyhodnocování vlivů na udržitelný rozvoj území, rozhodování v území, možnosti sloučení postupů podle tohoto zákona s postupy posuzování vlivů záměrů na životní prostředí, podmínky pro výstavbu, rozvoj území a pro přípravu veřejné infrastruktury, evidenci územně plánovací činnosti a kvalifikační požadavky pro územně plánovací činnost (zákon č. 183/2006 Sb., Zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Ten dále upravuje také projektovou činnost a samotné provádění staveb.

Územní plán obce je obnovován vždy jednou za pět let, kdy jsou zastupitelstvem obce projednávány jeho úpravy. Úpravami se rozumí například změna účelu využití pozemků. Pokud v obci nastane poptávka na stavbu nových domů, musí se tak stát na stavebních pozemcích. To, zda se jedná o stavební pozemky, je zaneseno v územním

plánu. Pokud ne, je nutné podat návrh na jeho změnu. Připomínky jsou shromažďovány na obecním úřadě, který je zpracuje dle své působnosti a předá k odsouhlasení zastupitelstvu města. Samospráva obce má tak možnost a je v podstatě jediným orgánem, který ovlivňuje přímo rozvoj obce a určuje, jakým směrem se obec vydá. Připomínky k územnímu plánu může podávat majitel nemovitosti zapsané v katastrálním území obce, veřejnost (prostřednictvím zmocněnce) nebo právnická osoba vlastníci nemovitost zapsanou v katastrálním území obce či jiná obec, které se změny územního plánu jakkoliv dotýkají. V případě připomínky ze strany jiné obce je věc postoupená vyššímu orgánu, tedy kraji.

K podání připomínky k územnímu plánu obce musí být veřejnost zastupována zmocněným zástupcem. Zástupcem se rozumí fyzická nebo právnická osoba způsobilá k právním úkonům. Osobu musí zmocnit sama veřejnost, a to formou dodání seznamu obyvatel, kteří uplatňují věcně shodnou připomínku a podpisovou listinou. Musí ho takto zmocnit nejméně jedna desetina občanů obce s méně než 2000 obyvateli nebo nejméně 200 občanů příslušné obce, kteří uplatňují věcně shodnou připomínku k návrhu územně plánovací dokumentace (zákon č. 183/2006 Sb., Zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)).

3.4.3 Strategické plány a rozvojové dokumenty

Nedílnou součástí rozvoje měst jsou strategické dokumenty, které popisují cíle a směr, jakým by se rozvoj obce měl udávat. Na jejich tvorbě se podílejí zástupci města, odborníci, ale také občané, a to například formou veřejných anket nebo průzkumů. Do strategických dokumentů jsou ale zanášeny také potřeby města navenek s přihlédnutím na jeho spolupráci s okolními obcemi, mikroregionem či krajem. Z pohledu teorie řízení naznačuje strategické plánování cestu k vymezenému cíli. Cíl se u každé strategie může lišit. Odlišné cíle bude mít město například s vysokou nezaměstnaností než město potýkající se s velkou ekologickou zátěží. Rozvojový potenciál obce je ovlivněn několika faktory. Jedná se především o to, jak velká obec je, s jak velkými financemi může hospodařit, kde přesně se nachází, kde má své hranice, kolik má obyvatel a zda má jasně nastavený směr svého rozvoje a stanovené dosažitelné cíle.

Strategické dokumenty jsou důležitým podkladem při usilování obce o dotace z jiných rozpočtů – krajských, státních či evropských. Dokumenty jsou utvořeny na určitá období – takzvaně plánovací, ve kterých by mělo být dosaženo stanovených cílů.

Strategický plán rozvoje obce je základním dokumentem strategického řízení deklarující dlouhodobé cíle jejího rozvoje (Wokoun, 2008). Vymezuje základní priority (cesty) jejich dosažení v horizontu 10–15 let. Měl by hierarchicky navazovat na rozvojové dokumenty z úrovně Evropské unie i České republiky. Podle Wokouna (2008) je tedy zcela nezbytné, aby strategický plán byl přijat na konsensuálním principu, a to na základě všeobecné politické dohody všech relevantních sil v obci. Dalším strategickým dokumentem je územní plán, který byl vysvětlen v předchozích kapitolách.

4 Charakteristika města Smržovka

4.1 Historie města Smržovka

Smržovka (německy Morchenstern) vznikla pravděpodobně ke konci první poloviny 16. století. Historické prameny odkazují na rok 1568. První obyvatelé hovořili německy, pocházeli z německé strany Krušných hor, ale od počátku zde žily obě etnické skupiny – česká a německá. Území Smržovky spadalo v jejích počátcích hned pod několik majitelů, od Smiřických, přes Albrechta z Valdštejna až po rod Desfoursů. První česká zmínka o Smržovce je již konkrétní. Jednalo se o zápis o vybrané dani ve Smržovce roku 1581 (Anděl a kol., 2009). Prvními obyvateli byli převážně lovci ptáků, ryb, paliči dřevěného uhlí a zemědělci. Podle dochovaných záznamů již v roce 1581 smržovští majitelé gruntů odváděli vrchnosti ročně na daních celkem dvě kopy a 49 grošů, což bylo nejvíce z okolních obcí. Albrecht Maxmilián Desfours zvýšil význam Smržovky v roce 1662, kdy ji učinil střediskem panství, ke kterému náležely i okolní obce, a zůstala jím až do poloviny 19. století. Další obce připojil v letech 1670 – 1687 (Anděl a kol., 2009).

V 18. století prošla Smržovka obdobím vzrůstu, nerušenému díky odlehle poloze od hlavních dopravních tepen. Nedotkly se jí ani slezské války. V roce 1790 zde bylo již 323 číslovaných domů. Panství Smržovka ale nebylo úrodným rájem. Obyvatelé zde proto hledali obživu především v řemeslech a živnostech. Nejvíce provozovali tkalcovství a následně sklářství. V poslední třetině 18. století se Smržovka stala nejvýznamnějším jizerskohorským centrem rafinace (opracování a zdobení) dutého skla a skleněné bižuterie. Fungovaly zde brusírny poháněné vodními turbínami, což byla v té době rarita. Obec se stala velmocí sklářských mistrů. Brousilo se zde duté sklo, lustrové ověšky,

později pak vinuté skleněné díly do kovových knoflíků, sekané perle (perličky a rokail). Později se výroba přesunula k foukání perlí a produkci mačkaných skleněných knoflíků – tak jsou známy dodnes.

Politické důsledky roku 1848 se nepříznivě projevíly na rozvoji obce. Po zrušení dosavadní patrimoniální vrchnostenské správy území a nástupu sítě okresů soudních, finančních a politických ztratila Smržovka své přednostní postavení mezi okolními obcemi. Bylo zvoleno obecní zastupitelstvo a prvním starostou se stal Anton Fischer.

Díky rozvoji průmyslu a obchodu se Smržovka v roce 1849 stala tržištěm (Marktplatz) a v roce 1868 byla povýšena na městys (Marktgemeinde). Na počátku 80. let 19. století čítala obec 702 domů s 5480 obyvateli. V roce 1905 jí byl udělen status města a městský znak. V roce 1911 si mohutný rozvoj stavebnictví vynutil zřízení stavebního úřadu přímo ve Smržovce a v roce 1926 přistoupilo město k celkovému vyměření a ke zpracování územního plánu (Anděl a kol., 2009).

Po vzniku Československé republiky v r. 1918 navázali Smržovští úspěšně na předválečný vývoj. V prvních obecních volbách zvítězila sociálně demokratická strana. Díky nárůstu zájmu o bižuterii po 1. světové válce začala obec opět obchodovat a poskytovala dobrou nabídku pracovních příležitostí. Žilo zde zhruba 7 tisíc obyvatel, tři čtvrtiny Němců a čtvrtina Čechů. Národnostní rozdíly zde ale nebyly příliš patrné, mnoho lidí hovořilo plynne oběma jazyky. Ve 20. letech 20. století byla Smržovka prosperujícím městem s vysokou zaměstnaností. Vzkvétal průmysl textilní, sklářský a na něj navazující průmysl bižuterní.

Po vypuknutí světové hospodářské krize došlo ke zvratu. Zdejší výroba, závislá na exportu, byla mnohem více postižena než vnitrozemí. To vyvolalo nepokoje především mezi německým obyvatelstvem obce. V souvislosti s historickými událostmi předcházejícími II. světové válce se Smržovka v říjnu 1938 stala součástí Velkoněmecké říše, přesněji řečeno její župy zvané Sudetengau (Sudety). Velká část českého obyvatelstva tedy musela Smržovku opustit. Stejně tak ji po ukončení války musela opustit velká část německého obyvatelstva.

Po komunistickém převratu v roce 1948 sice doba nepřála podnikatelům, ale smržovští dokázali navázat na tradici sklářského a textilního průmyslu z předválečné doby. Začala se více rozvíjet také oblast sportu, hlavně sáňkařského. To vedlo k postavení betonové sáňkařské dráhy (za pomoci obyvatel v rámci akce „Z“) na evropské úrovni,

kteřá byla dokončena v roce 1976 a stala se centrem českého sánkařského sportu (Anděl a kol., 2009).

Obrázek 1: Znak města Smržovka

Zdroj: www.smrzovka.cz

Obrázek 2: Vlajka města Smržovka

Zdroj: www.smrzovka.cz

4.2 Polistopadový vývoj a současnost města Smržovka

Po roce 1989 došlo ve Smržovce stejně jako v celé zemi k mnoha změnám. S příchodem demokracie zaznamenala obec největší změny v místní samosprávě. Na sklonku roku 1989 se zástupci Národní fronty – dosavadní vedení smržovské radnice (Městského národního výboru), a zástupci Občanského fóra dohodli na částečné obměně zastupitelstva města a výměně předsedy městského národního výboru. Tento stav setrval až do prvních demokratických voleb konaných na podzim roku 1990. Voleb se zúčastnilo celkem 5 volebních stran, které se ucházely o 21 mandátů v zastupitelstvu obce. Volební účast byla vysoká (66,94 %) a volby s přehledem vyhrálo Občanské fórum se ziskem 13 mandátů. Devadesátá léta byla ve Smržovce obdobím stavebních prací, rekonstrukcí, plynofikace obce, oprav městského majetku, budování chodníků a dalších investic.

V roce 1992 se od Smržovky oddělila její část Jiřetín pod Bukovou, která se po více než 140 letech stala samostatnou obcí. Pro Smržovku to znamenalo ztrátu části finančních příjmů rozpočtu obce, odliv 610 občanů a úpravu počtu mandátů zastupitelstva obce z 21 na 17.

V roce 1993 byla zahájena velká privatizace, do které se zapojila i obec a investovala nemalé finanční prostředky do podpory různých projektů. Město vydalo komunální obligace ve výši 115 milionů korun. Prostředky získané z emise měly být využity na rozvoj města. Nestalo se tak. Část byla proinvestována a další část vložena do projektů, které během krátké doby zanikly. Emise tak byla předčasně ukončena a městu vznikl dluh ve výši 143 milionů korun. Splátky věřitelům město zvládalo platit až do změny zákona o rozpočtovém určení daní v roce 2000, která obecní rozpočet na příjmech od státu připravila o 10 milionů korun. Splácení dlužné pohledávky se tak stalo nereálné. Po jednáních s věřiteli a převedení dluhu na konsolidační společnost musela Smržovka prodat veškerý zbytný majetek, který nepotřebovala k výkonu státní správy a samosprávy. Prodala mnoho bytových domů a pozemků. Zástupci obce také požádali vládu o oddlužení. Ta 9. 11. 2005 rozhodla o prominutí části městského dluhu ve výši 100 milionů korun. Zbývající dluh pokryl prodej majetku obce a splátky z jejího rozpočtu. V polovině roku 2010 tak Smržovka opět mohla hospodařit s vyrovnaným rozpočtem (Anděl a kol., 2009).

V devadesátých letech v důsledku privatizace ukončilo svůj provoz na území města několik firem a podniků, které byly stěžejními zaměstnavateli místních občanů. Podle sčítání lidu v roce 1991 tak za práci do jiných měst muselo dojíždět z celkového počtu 2261 ekonomicky aktivních obyvatel obce 856, tj. 38 %. V roce 2001 to bylo již z 1766 ekonomicky aktivních občanů 1388, což je 79 % (Anděl a kol., 2009). Pomalu zde zanikala textilní a následně i sklářská tradice. Textilní výroba zanikla úplně. Sklářská tradice je zachována, ale od devadesátých let prošla velkou změnou. Byly zrušeny velké podniky a sklářská výroba se přesunula k menším firmám a živnostníkům, kteří vyrábějí nebo opracovávají komponenty. Ty následně dodávají do vnitrozemí nebo exportují do zahraničí k dalšímu použití. Již nevyrábí konečné sklářské výrobky, tak jako v době velkých sklářských podniků působících v obci. Na přelomu tisíciletí se tak z průmyslové obce zaměřené na textilní a sklářskou výrobu stala obec orientovaná na cestovní ruch a služby.

Život v obci se pomalu měnil, začalo se více investovat do rozvoje kulturních památek a cestovního ruchu, objevilo se množství ubytovacích zařízení nabízejících aktivní pobyty pro turisty. Zrekonstruovaly se budovy základní školy včetně výstavby nové

sokolovny. Byla vybudována nová sportoviště. Město začalo víc pečovat o zeleň a zvelebovat jeho kulturní i přírodní památky. Otevřelo muzeum místní historie a zaměřilo se na své tradice.

V současné době hospodaří obec s vyrovnaným rozpočtem ve výši 81 303 tis. Kč (údaj pro rok 2019). Je tedy schopna nejen zajištění běžných povinností obce, ale také jejího rozvoje. Snaží se čerpat dotace z různých fondů a programů. V roce 2019 realizovala projekt spolufinancovaný Státním fondem životního prostředí ČR na vybudování 30 domácích čistíren v lokalitě Střední Smržovka, ve které není vybudována kanalizace (internetové stránky obce Smržovka, dne 21. 1. 2020).

4.3 Vývoj současné místní politiky

První demokratické komunální volby ve Smržovce v roce 1990 daly podobu současnému stranickému systému v obci. Do zastupitelstva kandidovalo celkem pět volebních stran. Jednalo se o pět skupin aktivních občanů obce s rozlišnými názory na vzniklou politickou situaci v České republice. První skupina byli mladí, pro demokratické řízení nadšení obyvatelé obce, kteří nepocházeli ze Smržovky, ale z větších měst, ale zároveň byli již nějakou dobu jejími občany. Jednalo se o příznivce a členy Občanského fóra a jejich podporovatele z řad rodilých Smržovanů. Na základě kamarádských vztahů tak vzniklo sdružení, které komunální volby v roce 1990 se ziskem 13 z 21 mandátů v zastupitelstvu obce s přehledem vyhrálo. Druhou skupinou byli potomci členů politických stran, které byly aktivní v době První republiky a jejich činnost pozastavil komunistický režim. Po převratu proto cítili povinnost pokračovat v participaci na veřejném dění v obci a chtěli tak navázat na tradici svých předků. Do obecního zastupitelstva tak kandidovaly další dvě volební strany (Československá strana lidová a Československá strana socialistická). Třetí skupinou byli obyvatelé, kteří i přes mnohdy nepřijemný nátlak odmítli v minulém režimu členství v KSČ, což jim uzavřelo cestu k jakékoliv participaci na životě obce. Nyní se mohli bez překážek podílet na chodu obce, a proto kandidovali do obecního zastupitelstva, většinou jako nezávislí kandidáti. Poslední skupinou byli nábožensky zaměřeni obyvatelé obce, kterým předchází režim, stejně jako u obyvatel třetí zmíněné skupiny, neumožňoval jakoukoliv participaci na životě obce. Z posledních dvou skupin nezávislých kandidátů tak vznikly další dvě volební strany (Strana zelených a Nezávislí kandidáti), které kandidovaly do obecního zastupitelstva ve

volbách v roce 1990. Zastupitelstvo obce tak bylo složeno ze všech výše zmíněných skupin obyvatel. Poslední skupinou byli občané aktivní za minulého režimu. Do komunálních voleb sice nekandidovali, ale nelze je opomenout, protože i oni měli vliv (poradenskou činností nově zvoleným zastupitelům) na utváření lokální politické scény. Jednalo se o členy KSČ (nebo bývalé členy KSČ), kteří měli chuť podílet se na chodu a rozvoji obce. Stáli ale v pozadí, protože se obávali, že jejich veřejné vystupování bude demokraticky smýšlejícím obyvatelstvem odmítnuto a i se svými rodinami budou vystaveni veřejnému posměchu. Byli mezi nimi učitelé ze základní školy či členky svazu Československých žen (rozhovor Urbanová, 10. 2. 2020).

Volby v roce 1994 potvrdily nastavenou podobu stranického systému a personální složení zastupitelstva se příliš nezměnilo. Změnily se pouze názvy volebních stran. Občanské fórum se přetransformovalo do Občanské demokratické strany a část jeho členů přešla pod Demokratickou unii. Mezi volební strany se vrátila KSČ, už jako KSČM, která ale v komunálních volbách v roce 1994 nezískala žádný mandát. Zbývající kandidáti se rozdělili do stran Liberální strana národně sociální a Sdružení KDU-ČSL a nezávislých kandidátů. Komunální volby v roce 1994 a všechny následující až do současnosti vyhrála ODS. Udává tak již 25 let podobu lokální politické scény a směr rozvoje města. Její členská základna se za tu dobu příliš nezměnila a na kandidátní listině se opakuje 5 – 8 stejných jmen. Jedná se o kandidáty nebo jejich rodinné příslušníky, kteří pokračují v rodinné tradici. Porovnáme-li výsledky voleb do obecních zastupitelstev od roku 2002 do roku 2018, zjistíme, že ODS byla vždy následována stejně smýšlejícími lokálními sdruženími, se kterými uzavřela koalici, aby získala většinu v zastupitelstvu obce. V posledních letech je to sdružení Naše Smržovka. Ve Smržovce pravidelně od roku 1990 kandiduje 5 volebních stran (výjimka ve volebním roce 2010, kdy se voleb účastnily pouze tři strany). V posledních komunálních volbách v roce 2018, které byly značně ovlivněny rozštěpením obyvatel na dvě skupiny – pro a proti rozšíření průmyslové zóny, došlo k polarizaci lokálního politického prostoru. Spolupráce ODS a sdružení Naše Smržovka ještě více posílila. Vzhledem ke jménům na kandidátní listině sdružení Naše Smržovka a veřejné oblibě jejich nositelů (přední podnikatelé, zaměstnavatelé, živnostníci, učitelé v místní základní škole, sportovci a trenéři sportovních oddílů působících v obci) mezi občany Smržovky skončilo toto sdružení na třetím místě se ziskem 3 mandátů v zastupitelstvu města. Společně s ODS, která volby vyhrála se ziskem 7 mandátů, utvořily neporazitelnou koalici v sedmnáctičlenném zastupitelstvu. Opoziční volební strany tak

nemají možnost prosadit v zastupitelstvu žádný ze svých návrhů. O hlasování se rozhoduje už při koaličním jednání vládnoucích stran před zasedáním zastupitelstva obce. Zasedání zastupitelstva bývá proto spíše formalitou a není o něj zájem ani ze strany občanů. Občané se zasedání účastní jen v případě, řeší-li se konkrétní kauzy, jako v případě záměru prodeje pozemku pro stavbu skladovací haly v blízkosti pramene Nisy (rozhovor Morávek, 28. 12. 2019).

Občanská demokratická strana je jedinou volební stranou v politickém spektru Smržovky, která za svou historii postavila vždy plnou kandidátní listinu, tedy o 17 kandidátech, což jí připravilo značnou výhodu v přepočítávání hlasů na mandáty v zastupitelstvu obce. V posledních volbách v roce 2014 a 2018 již měly kandidátní listiny všech stran po 17 jménech, takže šance uspět byly vyrovnány. Proto nejspíš také před volbami v roce 2014 došlo k dohodě mezi ODS a jejími příznivci a založením sdružení Naše Smržovka. Místní ji přezdívají „Béčko ODS“. Takový charakter politického subjektu popisuje Čmejrek (2009), který zmiňuje, že problematickým pro výzkum politických systémů v malé obci je právě pojetí samotné politické strany. Pro pochopení stranického systému v obci je důležitější identifikovat tzv. „jádra“ místních politických táborů. Podle něj se jedná o skupinu provázaných aktérů místní politické scény (většinou s jednociferným množstvím členů), která se svým působením může překrývat s institucí v obci. Jedná se o členy sportovních oddílů, základní školy, firem či kulturních zařízení. Toto jádro pak zároveň prolíná do několika politických subjektů působících v obci.

Z výsledků voleb je ale také patrný projev štěpení komunity a jasná polarizace lokálního politického prostoru. Dokazuje to úspěch volební strany Sdružení pro Smržovku, která se o hlasy voličů ucházela v komunálních volbách od roku 2006 (pro rok 2014 jako ANO 2011). Před volbami v roce 2018 se jasně vyslovila proti rozšiřování průmyslové zóny a svůj předvolební program postavila na podobných hodnotách jako sdružení Smržovka srdcem, které vzniklo na základě protestů proti rozšíření průmyslové zóny. Sdružení pro Smržovku skončilo v komunálních volbách v roce 2018 na druhém místě se ziskem 4 mandátů v zastupitelstvu obce. Pořadí volebních stran ve výsledku voleb v roce 2018 potvrdilo rozštěpení smržovské komunity a její polarizaci.

Tabulka 1: přehled účasti volebních stran ve Smržovce: 1994 – 2018, počet kandidátů/počet získaných mandátů v sedmnáctičlenném zastupitelstvu obce

Volební strana	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Liberalistická strana národně sociální	14/2	-	-	-	-	-	-
KSČM	1/0	9/1	8/1	6/1	5/1	8/0	-
Sdružení KDU-ČSL,NK	10/2	-	-	-	-	-	-
ODS	17/11	17/7	17/9	17/10	17/9	17/7	17/7
Demokratická unie	9/2	-	-	-	-	-	-
KDU-ČSL	-	6/1	-	10/1	-	-	-
ČSNS – ČSSD	-	16/2	-	-	-	-	-
Unie svobody	-	17/2	-	-	-	-	-
Sdružení nezávislých kandidátů	-	-	17/5	-	-	-	-
ČSNS	-	-	13/0	1/0	-	-	-
Koalice pro Smržovku	-	-	17/2	-	-	-	-
Sdružení pro Smržovku	-	-	-	17/5	17/7	-	17/4
ANO 2011	-	-	-	-	-	17/6	-
ČSSD	-	-	-	-	-	11/1	-
Sdružení Naše Smržovka	-	-	-	-	-	17/3	17/3
Svob.a př.dem.-T.Okamura (SPD)	-	-	-	-	-	-	17/1
Smržovka srdcem	-	-	-	-	-	-	17/2

Zdroj: vlastní zpracování dle www.volby.cz.

V tabulce jsou uvedeny všechny volební strany, které se od roku 1994 účastnily komunálních voleb ve Smržovce. První hodnota je přehled, kolik kandidátů strana do voleb obsadila, druhá hodnota (za lomítkem) pak ukazuje počet mandátů, které strana ve volbách získala. První, co je v tabulce patrné, je plný počet míst kandidátní listiny u stran, které jsou činné v celonárodním politickém spektru (viz ODS). Tyto strany byly řízeny na celostátní úrovni, dá se předpokládat, že jejich místní představitelé dostali jasné pokyny, jak má kandidátní listina vypadat a proč je nutné ji zcela zaplnit. Oproti místním sdružením vedenými lidmi, jež chtěli něco změnit, ale chyběly jim patřičné zkušenosti, měly tak strany s velkým zázemím výhodu. Volební účast ve Smržovce se pohybovala v letech 1994 – 2018 v rozmezí 40 – 47 %, s výjimkou roku 1994, kdy byla účast 63,10 %. Dá se tedy předpokládat, že k volbám chodí stále ti samí voliči, nebo jejich potomci.

Další zajímavostí je porovnání počtu voličů s počtem kandidátů. V následující tabulce jsou uvedeny počty odevzdaných obálek (počet voličů, kteří odevzdali své hlasy) s počtem kandidátů ve všech volebních stranách v daný rok voleb.

Tabulka 2: Přehled počtu voličů a kandidátů v komunálních volbách Smržovky

	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018
odevzdané obálky	1611	1228	1268	1168	1191	1275	1326
počet kandidátů	51	65	72	51	39	70	85
	8,22 %	7,98 %	9,13 %	5,96 %	4,64 %	8,93 %	11,27 %

Zdroj: vlastní zpracování dle www.volby.cz.

Tabulka ukazuje zájem voličů o vlastní kandidaturu v komunálních volbách. Zájem o kandidování do obecního zastupitelstva od roku 1994 až do roku 2010 postupně klesal. V letech 2014 a následně v roce 2018 však zájem o kandidování do obecního zastupitelstva převýšil jakékoliv hodnoty z dosud konaných voleb do zastupitelstva obce. Hodnoty ukazují, že občané Smržovky se více ucházejí o místa v zastupitelstvu obce, snaží se aktivně zapojovat do dění a zároveň chtějí jeho průběh ovlivnit. Na základě polarizace místní komunity dochází k nárůstu plurality stranického systému. Smržovští chtějí zasáhnout do rozvoje obce, což je patrné na posledních dvou hodnotách v tabulce (2014 a 2018), kdy atmosféru obce ovlivňuje na jedné straně spokojenost voličů současné koalice (ODS a Naše Smržovka) a na druhé vzrůstající nespokojenost druhého pólu voličů (Sdružení pro Smržovku, Smržovka srdcem). Lídři všech volebních stran si uvědomují, že politická participace začíná u té společenské. Na své kandidátní listiny se proto, tak jak tomu v historii spolkového života obce bylo již mnohokrát, snaží získat kandidáty mezi voliči oblíbené a důvěryhodné. Do volebních stran tak vstupuje větší množství kandidátů.

Faktorem, který je v obci patrný pro získávání nových kandidátů do volebních stran, je i osoba současného starosty obce. Opět zde dochází k polarizaci jeho příznivců a odpůrců, respektive těch voličů, kteří chtějí, aby dál vedl obec, a těch, kteří chtějí změnu. Starosta je ve svém úřadu již čtvrté volební období od roku 2006. Vystudoval tělesnou výchovu a aktivně se věnoval desetiboji. Je podporovatelem sportovců. Nejvíce jeho voličů je z oboru vzdělávání a sportu, a to jak aktivních sportovců působících v oddílech ve Smržovce, tak jejich příznivců. Z těchto řad vychází i jeho spolustraníci. Podle typologie starostů, kterou představil Bernard (2011), je smržovský starosta tzv. „Facilitátor konsenzu“. Zdůrazňuje nutnost vyjednávání rozhodnutí samosprávy s obyvateli obce a jejich zapojování do činnosti obce, ale pouze v některých, méně důležitých oblastech. Vypovídá o tom i fakt, že ve Smržovce nebyly zavedeny metody, které by občanům umožnily rozhodovat o strategických činnostech obce (viz participativní rozpočtování, referendum). Starosta nepovažuje za tolik nutné vytváření vize a strategie, která by

participaci obyvatel dávala jednotící směr (rozhovor Hotovec, 17. 10. 2019). Rozvoj obce tak může lehce sklouznout k nikdy nekončící sérii debat a sporů o zájmy jednotlivých skupin obyvatel. Jako je například současné projednávání změn územního plánu obce, kdy se formou připomínek a podnětů ke změně dokumentu snaží skupiny obyvatel lobovat za jejich zájmy.

4.4 Strategické cíle obce a plán jejího rozvoje

Město Smržovka si nechalo v roce 2015 zpracovat strategický dokument s názvem Sen o Smržovce, který je programem rozvoje města pro období 2016 – 2025. Aby tento dokument nevznikal od stolu úředníků, ale vycházel z přání, námětů a požadavků co nejširší skupiny obyvatel, byl vytvořen krátký dotazník. Formou ankety tedy vedení města zmapovalo podněty občanů, žáků základní školy, potřeby živnostníků či přání členů smržovských spolků a seniorů. Dokument vznikl i na základě veřejných projednávání a několika sezení pracovních skupin utvořených k jednotlivým oblastem strategického plánu. Strategický plán schválilo zastupitelstvo města na svém jednání dne 15. června 2016.

Strategický plán obce se zaměřuje na veškeré oblasti každodenního života občanů a navrhuje způsoby jejich udržitelnosti (rozhovor Hotovec, 17. 10. 2019). Oblasti řešené strategií jsou uvedeny v příloze práce. Město ve strategii rozvoje klade důraz především na udržení současných základních služeb obyvatelstvu z oblastí rozvoje území, infrastruktury, dopravy, podnikání, zaměstnanosti, péče o obyvatele, cestovní ruch, bezpečnosti a kvalitní veřejné správy. Strategie ale neobsahuje konkrétní návrhy a plány rozvoje obce. Plány na ochranu životního prostředí, přírodních památek obce, hospodaření s vodou či řešení průmyslových zón zde úplně chybí. Proto by bylo vhodné nechat zpracovat studii se zaměřením na zeleň, ochranu vody, dopady rozšíření průmyslové zóny a její výsledky zahrnout do dalšího strategického plánu města.

Rozvojový dokument obce neobsahuje informace o lokalitě u pramene Nisy. Ani návrh záměru, jak bude v budoucnu tato lokalita spravována. Prameniště Nisy se sice nachází na katastrálním území sousední obce Nová Ves, ale historicky, a to jak působením spolků, tak důležitostí pro cestovní ruch a přírodní památky, je významné i pro Smržovku. O pramen se historicky vždy staraly obě obce, a to prostřednictvím dobrovolníků, kteří se shromažďovali pod Novoveským okrašlovacím spolkem. Postavení obcí vůči této lokalitě

je ale rozdílné. Smržovka v roce 2000 získala dotaci z programu Phare CBC na projekt rekonstrukce vyhlídkového okruhu k pramenům Nisy, kdy podél toku vznikl povalový chodník, který zpřístupnil běžně nedostupné partie lokality. Nová Ves se o lokalitu zajímá podstatně více. Svědčí o tom i úprava jejího územního plánu za účelem ochrany prameniště. Ze strany smržovské je v územním plánu obce uvedena průmyslová zóna. První haly se tyčí již 100 metrů nad samotným prameništěm (rozhovor Morávek, 28. 12. 2019). Spory o průmyslovou zónu se ve Smržovce vedou již několik let a jsou typickým příkladem štěpení komunity v obci. Příznivci zachování ochrany tohoto území se různými aktivitami snaží přimět zastupitele ke změně právě probíhajících úprav územního plánu. Necháávají si zpracovávat nezávislé studie o dopadu rozšíření průmyslové zóny v této oblasti. Studie provádí neziskové organizace zaměřené na ochranu životního prostředí. Jedná se tedy o příklad přenášení povinnosti obce na neziskový sektor. To jenom přispívá k prohlubování polarizace obyvatel Smržovky. Zastupitelstvo díky letité převaze vládnoucí ODS, která je pro rozšíření průmyslové zóny, k těmto připomínkám obyvatel vůbec nepřihlíží.

5 Participační aktivity občanů

5.1 Spolky a občanská participace

Smržovka je obcí s čilým společenským životem. Již v dobách její předválečné historie zde působilo množství spolků. Právě spolky jsou zdrojem aktivních občanů, kteří mají zájem participovat na veřejném životě obce a jejím rozvoji. Pokud chceme sledovat společenskou participaci v obci, musíme sledovat její společenský život, ochotu lidí se sdružovat, jejich motivaci ke společné práci pro obec. Lidé se sdružují ve spolcích, klubech, svazech a konkrétně zaměřených organizacích. Z těchto organizací vycházejí kandidáti volebních stran i budoucí zastupitelé. Spolkový život obce je tedy dalším faktorem, který ovlivňuje utváření lokální politické scény. Níže je sledován historický vývoj spolků ve Smržovce s konkrétními příklady osobností činných ve společenském životě obce, které se staly zastupiteli (dříve poslanci) obecní samosprávy.

Podle historických pramenů (Anděl a kol., 2009) byl zaznamenán nárůst dobrovolné organizované činnosti občanů Smržovky v druhé polovině 19. století. V roce 1868 byl založen první hasičský sbor, v roce 1886 divadelní spolek a pěvecký spolek, jehož počátky sahají do roku 1848. Roku 1867 vznikl spolek vojenských vysloužilců (Veteranenverein)

sdužující členy ze Smržovky, Tanvaldu, Nove Vsi a Lučan nad Nisou. Roku 1868 vznikla v obci tělovýchovná organizace Deutscher Turnverein Morchenstern, která položila základy sportu v obci. Její činnost byla zpočátku omezená na společné cvičení na loukách, ale v roce 1902 si v blízkosti centrální školy postavila vlastní tělocvičnu. Byla velmi aktivní, v roce 1909 zorganizovala župní sjezd německých tělovýchovných spolků. Ve třicátých letech se pak přetvořila v militantní organizaci a byla plně pod vlivem SdP (Sudetendeutsche Partei). O vzhled města od roku 1891 pečoval zahradní a okrašlovací spolek (Ampflanzung und Verschönerungsverein) vedený továrníkem Josefem Ullmannem. Spolek se zasloužil o vybudování městského parku, který je dominantou obce dodnes. V roce 1886 vyvíjelo činnost na území obce celkem deset spolků. Dva spolky působily v Jiřetíně pod Bukovou (součást Smržovky do roku 1992). Později vznikaly další dobrovolné organizace, stenografický spolek Gabelsberger (založen roku 1888), místní sekce Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory (1898), či místní skupina sdružení Svobodná škola (Freie Schule, 1906). Před první světovou válkou se na společenském životě obce podílelo téměř sedmdesát dobrovolných spolků a šest profesionálních společenstev.

Snaha o sdružování obyvatel a participace na veřejném životě šla ruku v ruce s rozvojem průmyslu spojeným se zavedením železnice do obce v roce 1894. Společenské poměry v obci byly díky rozvoji průmyslu a na něj navázanou prosperitu místních firem na vysoké úrovni. Kvalita života byla vysoká. Zdejší převážně německé obyvatelstvo (95 %) se často scházelo při společenských událostech, které byly organizovány spolky. Obyvatelé Smržovky ukazovali svůj vysoký životní standard při každé příležitosti. Vynikali zde hlavně exportéři, továrníci a jinak vysoce postavení lidé. V jejich zájmu bylo participovat na veřejném dění v obci. Jejich firmy přinášely obci finance, proto se mnoho z nich ucházelo o pozice v samosprávě. Volební právo bylo za doby Rakousko-uherské monarchie přímé, nerovné a nevšeobecné. Uplatňovala se představa, že do veřejných záležitostí může mluvit ten, kdo se podílí na jejich financování (Balík, 2009, s 45). Místní podnikatelé byli společností oblíbení, protože kromě vlastní práce byli členy smržovských spolků a sdružení a podíleli se na veřejném životě obce. Jako příklad lze uvést několik osobností, které byly veřejně známé, populární, vlastnily exportéřskou nebo jinak zaměřenou prosperující firmu a byly členy spolku a následně i zástupci samosprávy obce. Například Johann Grosman (člen obecní samosprávy v letech 1892 – 1913) a Karl Grosman (člen obecní samosprávy v letech 1913 – 1916), kteří byli členy mysliveckého

sdužení a zároveň úspěšnými exportéry. Hugo Hübner, vedoucí stavební kanceláře při městském úřadu, později stavitel mnoha smržovských reprezentativních vil a člen okrašlovacího spolku, působil v obecní samosprávě v letech 1913 – 1934. Za zmínku stojí i další významní smržovští obchodníci nebo majitelé prosperujících firem, například Wilhelm Fischer, majitel místních papíren (v obecní samosprávě činný v letech 1897 – 1927 a 1936 – 1938), nebo Johann Huyer, kameník (v obecní samosprávě v letech 1897 – 1916). Zajímavou osobností je Iwan Weiskopf, lékař a továrník první chemické továrny ve Smržovce. Její výroba se orientovala na sloučeniny používající se ve sklářském průmyslu. Jeho továrna jako první začala vyrábět tzv. Goldperle (duté skleněné perle zlacené pravým zlatem, do té doby se vyráběly pouze v Paříži) a získala díky nim mnoho mezinárodních ocenění. Věnoval se ale i dobrovolné práci pro obec, když v roce 1898 odvrátil stávkou téměř 7000 dělníků kvůli dlouhotrvající odbytové krizi skleněné bižuterie, zejména perli a perliček. Uspořádal tehdy veřejnou anketu, jejímž výsledkem byl návrh na ustavení Výrobního společenstva zhotovitelů dutých perlí. Společenstvo se stalo zárukou stálého odbytu polotovarů. Tento výrobní program tak nejen zachoval pracovní pozice, ale navýšil jejich počet a dokázal udržet export a prosperitu této výroby. Iwan Weiskopf byl členem obecní samosprávy přes třicet let (1879 – 1911) a po většinu doby působil v prestižním postavení obecního rady (Anděl a kol., 2009).

Válečná doba ve Smržovce přinesla pozastavení činnosti spolků a napjatou situaci mezi obyvateli. Po první světové válce žilo na území obce stále více Němců než Čechů. Sčítání lidu v roce 1921 potvrzuje převahu obyvatel německé národnosti (5333 Němců, 1749 Čechů, 4 občané židovské národnosti a 65 cizinců jiných národností). Smržovka se v době okupace stala součástí Sudetoněmecké župy (Sudetengau). Po druhé světové válce došlo k odsunu německého obyvatelstva, návratu části českého obyvatelstva a přílivu nových obyvatel české národnosti. Národnostní složení obyvatel se zcela změnilo. Výkaz živnostenské komory z 15. 9. 1945 uvádí počet obyvatel 1651 Čechů a 4412 Němců. Hlášení MNV (Městský národní výbor) z 6. 12. 1946 již uvádí 2441 Čechů a 1327 Němců, dále pak ještě 167 obyvatel jiných národností (Anděl a kol. 2009). Odsun německého obyvatelstva znamenal definitivní konec mnoha německých spolků na území města, po válce jejich činnost již neměl kdo obnovit.

Spolkový život v obci se pomalu začal obnovovat se stabilizací hospodářské situace města. Lidé chtěli zapomenout na prožité strasti války. V červenci 1945 byla ustavena tělocvičná jednota Sokol, v říjnu založen ochotnický divadelní soubor Bratři Čapkové. Na

začátku roku 1946 vznikl sánkařský oddíl a o rok později myslivecký spolek. V roce 1948 byl založen kynologický klub pod názvem Hraničářský klub chovatelů policejních a ušlechtilých psů. Společenský život v obci a občanská participace začaly znovu ožívat. Prvního června roku 1947 obyvatelé uspořádali velkou oslavu Mezinárodního dne dětí s průvodem, kapelou a množstvím soutěží pro děti (Anděl a kol., 2009).

V padesátých letech se dále rozvíjel společenský život v obci. Byla založena německá skupina Arbeit und Freude (Práce a radost), v jejímž rámci vznikaly různé kroužky a skupiny. Po roce 1960 začala spolupracovat s ochotnickým divadelním spolkem Bratří Čapků. Byl zde založen oddíl ledního hokeje po vybudování kluziště v roce 1956. Život v obci vzkvétal, budovaly se nové domy a obyvatelé participovali na celkovém zvelebování obce. Smržovka získala v roce 1964 titul „Vzorné město Severočeského kraje“ udělený za pomoc občanů při rozvoji zemědělství a služeb, zvelebování obce a organizování sběru odpadních surovin (Anděl a kol., 2009).

Již v roce 1954 vešel v platnost zákon o volbách do národních výborů a v tom samém roce proběhly první přímé volby do plén národních výborů. Kandidáti byli navrhováni pouze prostřednictvím Národní fronty (Čmejrek, 2009). Volby tak nebyly skutečnými volbami, protože voliči neměli možnost výběru. Ve Smržovce byli na kandidátní listiny nominováni občané, kteří participovali na společenském životě v obci a byli akceptováni tehdejším režimem. Byli také nominováni podle toho, ve které části obce bydleli, aby byly v samosprávě zastoupeny všechny lokality města. Oproti předválečné době se již ale nejednalo o zámožné továrníky a exportéry, ale o členy sdružení a svazů, které fungovaly v obci (rozhovor Urbanová, 10. 2. 2020). Příkladem je Otto Nechanický, poštmistr a vedoucí místního turistického oddílu (v samosprávě obce činný v letech 1954 – 1964), nebo František Ruml, člen ochotnického spolku, Československého červeného kříže, člen KSČ a právě proto i předseda Městského národního výboru (v samosprávě obce činný v letech 1949 – 1954). A v pozdější době Petr Rolenc, člen mysliveckého sdružení (v samosprávě obce činný v letech 1981 – 1986).

Dalším mezníkem pro občanskou participaci obyvatel obce byly události srpna 1968. Jejich dopady vyvrcholily ve Smržovce nechtí obyvatel, jakkoliv se podílet na činnosti a rozvoji obce. Stejná atmosféra panovala i v poslaneckém sboru obce. Ke konci roku 1969 odstoupilo ze svých funkcí 11 poslanců včetně předsedy Městského národního výboru (Anděl a kol., 2009). V roce 1971 se konaly volby do zastupitelstva obce. Bylo zvoleno 38 poslanců a přijat program Národní fronty s jasně danými cíli rozvoje obce v letech 1971 –

1975. Občanská participace se omezila na realizaci akcí obce typu Z, budovaly se nové byty, samoobsluhy a další veřejně prospěšné stavby. Na území Smržovky působila řada sdružení obyvatel. Jednalo se ale o svazy řízené státem jako Československý svaz žen, Československý červený kříž a svazy pracujících v místních státních podnicích, Jablonecké sklárny atd. Pořádaly zájezdy na divadelní představení, plesy, dětské dny nebo akce na zvelebování obce. Tyto aktivity vydržely občanům obce až do roku 1989 (rozhovor Urbanová, 10. 2. 2020).

V osmdesátých letech 20. století začínala být atmosféra uvolněnější oproti normalizačním 70. létům. Do vedení obce nastoupil Jan Lamač jako předseda Městského národního výboru. Nebyl členem KSČ, ale mezi obyvateli byl oblíbený a přáli si, aby vedl obec. Jan Lamač byl aktivní v občanské participaci, obnovil činnost ochotnického divadelního spolku Bratří Čapků, sám psal divadelní hry a byl jejich režisérem. Pořádal kulturní a společenské akce, jako občany velmi oblíbené zájezdy po Čechách, zájezdy do pražských divadel, a především pořádal koncerty tehdejších celorepublikově oblíbených interpretů. Psal kroniku města a spolupodílel se na provozu městské knihovny. Kvůli funkci předsedy MNV musel vstoupit do KSČ. S příchodem revoluce v roce 1989 okamžitě rezignoval na funkci předsedy MNV a vrátil se ke své původní profesi kriminalisty (rozhovor Urbanová, 10. 2. 2020).

Po revoluci v roce 1989 společenský život utichl. Občanská participace se omezila pouze na činnosti sdružení typu dobrovolní hasiči, chovatelé (kynologický klub) nebo sportovní oddíly. Obyvatelé obce byli zaměstnání sžíváním se s novou podobou republiky a plánováním budoucnosti. V roce 1992 zrealizoval svou vizi tehdejší starosta obce Luděk Suchomel. Jeho záměrem bylo vrátit Smržovce její dominantní postavení mezi obcemi na Tanvaldsku a udělat z ní horské městečko, které bude oblíbené mezi turisty. Pod jeho vedením uspořádala obec první letní slavnost Eurion Expo. Myšlenkou celé slavnosti bylo propojení lidové slavnosti s podnikatelským světem v rámci příhraniční spolupráce (česko-německo-polské) a navázání nových přátelských a obchodních vztahů. Program slavnosti zahrnoval kulturní vystoupení, ale také prezentace velkých průmyslových firem regionu a zajímavých podniků ze sousedního polského a německého pohraničí. V roce 1992 město navázalo spolupráci se spolkem z bavorského městečka Weidenberg. Následně pak navázalo kontakty s francouzským městem Plouhinec a saským Rammenau. Spolupráce se zahraničními městy byla zacílena na společenské aktivity, výměnné pobyty členů spolků a vzájemné poznávání kultur. Akcí okolo přeshraniční spolupráce bylo již tolik, že obec

v roce 1992 založila Partnerský spolek Smržovka (Anděl a kol., 2009). Jeho členy byli jak představitelé města, tak obecní úředníci a zástupci spolků. Náplní činnosti spolků je dodnes nejenom prohlubování mezinárodních vztahů, ale pořádání stěžejních kulturních akcí v obci (Vánoční pohoda, Lyžníci atd.) a zajišťuje provoz Muzea místní historie. Pod vedením prvního porevolučního starosty zintenzivnilo svou práci městské kulturní středisko. Cílem starosty bylo vzbudit v obyvatelích opět chuť se sdružovat a veselit. Kulturní středisko a jeho vedoucí Inka Urbanová nastavila v obci tradici nových společenských akcí, která se udržela dodnes. Ve spolupráci se smržovským rodákem a známým kreslířem Petrem Urbanem začal vycházet obecní zpravodaj, který informoval o dění v obci a zval na společenské akce. Kulturní středisko spolupracovalo se školou a školkou, obnovilo tradiční akce, oslavy Mezinárodního dne dětí, důchodové dýchánky a mnoho dalších. Významným počinem střediska bylo navázání spolupráce s pořadatelem tehdy velmi populární mezinárodní soutěže Hry bez hranic. Původní plán, aby se hry konaly ve Smržovce, pořadatelé zamítli. Výprava složená ze sportovců a lidí činných ve spolcích ze Smržovky ale v roce 1993 úspěšně reprezentovala Českou republiku na Hrách bez hranic v Itálii. Kulturní středisko se dále zasloužilo také o vyhlášení veřejné sbírky na obnovu dominanty obce kostela svatého Archanděla Michaela, který vyhořel v roce 1967, a o jeho zápis do seznamu Kulturních památek ČR. Výše uvedenými kroky se vedení obce v čele s inovativním starostou snažilo o vzbuzení zájmu obyvatel o společenský život a o navázání na tradice, které díky válkám a komunistickému režimu téměř zanikly. Obyvatelé byli vybízeni k další občanské participaci na životě obce. Zároveň se pomalu naplňovala vize starosty vytvořit ze Smržovky turisticky zajímavé město a využít jeho potenciálů k naplnění vize o útulném horském městě (rozhovor Urbanová, 10. 2. 2020).

K akcím se pomalu začali přidávat místní podnikatelé a živnostníci. Stávali se donátory a podporovateli snažení kulturního střediska o zájem obyvatel a utváření nového společenského života. To je vedlo také k chuti pracovat pro obec, ovlivňovat její směr a participovat na jejím rozvoji stejně jako to před válkou dělali bohatí továrníci a exportéři. Někteří z nich se stali kandidáty do obecního zastupitelstva a následně pak zastupiteli obce. Například provozovatel obchodu s potravinami Michal Kořínek (v zastupitelstvu města (dále ZM) v letech 1994 – 1997), který byl donátorem akcí pro seniory. Obchodnice s květinami Irena Kobrová (v ZM v letech 2002 – 2010), která na své náklady zkrášlovala veřejné prostory obce výsadbou sezónních květin. Dalším byl Karel Novotný ml., majitel a provozovatel místní trafiky, donátor mnoha smržovských akcí (v ZM v letech 1994 –

2002) nebo Věra Volechová, zástupkyně neoblíbené komunistické strany, která ale však provozovala mezi obyvateli populární cukrárnu, kde se lidé rádi sdružovali a sdružují dodnes (v ZM v letech 2002 – 2010). Občanská participace tedy měla podobu té před válečnými lety. Do dění v obci se opět zapojili podnikatelé a lidmi oblíbené osobnosti, které přilákaly k zájmu o veřejné dění obyvatele.

Společenský život v obci vzkvétal. Vedle sdružení typu místních dobrovolných hasičů nebo mysliveckého sdružení či již zavedených sportovních oddílů začaly vznikat nové spolky. Příkladem je spolek Malé Polsko, který vznikl před cca deseti lety v lokalitě Střední Smržovka a jeho náplní je pozvednutí místních tradic. Pořádá společenské a kulturní akce, které přitahují čím dál víc obyvatel Smržovky. Někteří jeho členové se přidali ke Sdružení pro Smržovku, které kandidovalo v komunálních volbách a získalo několik mandátů v zastupitelstvu obce (2010 – 7 mandátů, 2014 – 6 mandátů, 2018 – 4 mandáty). Nestalo se ale součástí koalice a je opozicí v zastupitelstvu obce. Jeho členové jsou ale činní ve finančním a kontrolním výboru zastupitelstva obce, přesto do chodu a rozvoje obce nemají díky silné vedoucí koalici možnost příliš zasáhnout. Upozorní-li na jakýkoliv problém či nesrovnalost, jejich aktivita není zástupci koalice akceptována, a pokud se dostane až k projednávání zastupitelstvem obce, je okamžitě přehlasována (rozhovor Urbanová, 10. 2. 2020 a rozhovor Morávek, 28. 12. 2019).

5.2 Vznik sdružení Smržovka srdcem

Zastupitelé města Smržovka oznámili prodej pozemku v průmyslové zóně poblíž pramenu Nisy za účelem stavby velké skladové haly. Proti záměru protestovali obyvatelé této lokality. V průběhu pěti měsíců podnikli kroky od protestů až ke vzniku sdružení obyvatel, které usilovalo o mandáty v zastupitelstvu města Smržovka.

Celou vlnu protestů občanů odstartoval muž, jehož obydlí sousedí z jedné strany s městským pozemkem, který byl předmětem prodeje za účelem stavby průmyslové haly. Z druhé strany tento pozemek sousedí s prameništěm řeky Nisy. Obyvatelé se proto obávali, že stavba skladovací haly naruší nejenom ráz krajiny, ale ovlivní celou oblast, která je zdrojem vody, a přinese s sebou i rizika v podobě zvýšení dopravního zatížení již teď exponovaných příjezdových cest do lokality prameniště vedoucích i do srdcí obou obcí. A způsobí další nevratné ekologické problémy (rozhovor Morávek, 28. 12. 2019).

Iniciátoři protestu se aktivně zapojili do osvěty ostatních obyvatel obou obcí. Způsoby osvěty byly rozmanité. Od osobních rozhovorů přes komunikaci formou sociálních sítí. Vznikla i facebooková stránka s názvem „Proti hale u pramene Nisy“, která se postupem času stala bitevním polem občanů i zastupitelů města. Během 14 dní už problém otrásal oběma obcemi a byly jasně utvořené dva tábory. Jeden pro prodej pozemku a druhý proti prodeji. Kauza se dostala i do regionálních médií a na přední stránky krajských deníků, internetových informačních portálů a celostátních televizí v krajském vysílání (rozhovor Halamová, 27. 12. 2019).

Medializace velice pomohla osvětě a přitáhla k problému i občany z okolních obcí a kraje s dosahem i na turisty z celé republiky, kteří chtěli ráz lokality pramene Nisy pro její jedinečnost zachovat. Starosta města Smržovka se snažil celou situaci uklidnit smířlivým prohlášením, že obec ještě nemá k dispozici konkrétní plány a že firma pouze požádala o prodej pozemku a oznámila svůj záměr stavby haly. Dodal také, že je v zájmu města, aby hala nenarušila celkový ráz krajiny, což bude i podmínkou prodeje. Proto zástupce firmy také pozval na veřejné zasedání zastupitelstva, kde měl být celý projekt představen.

Iniciátoři protestu si uvědomili, že pouhým vykřikováním hesel proti stavbě zastupitele nepřesvědčí. S blížícím se termínem veřejného zasedání zastupitelstva obce proto přistoupili k dalšímu zákonnému kroku, který jim umožňuje legislativa, a to vytvoření „Petice proti výstavbě u pramene Nisy“. Vlastními silami ji distribuovali. Využívali svých kamarádů a známých a obětovali vlastní prostředky na to, aby se petice dostala k co největšímu množství lidí. Petice se proto dala podepsat na několika místech ve Smržovce, Nové Vsi, Jablonci nad Nisou (bývalé okresní město), i v Praze (rozhovor Halamová, 27. 12. 2019). Dobrovolníci z řad iniciátorů protestu obcházeli obyvatele Smržovky a seznamovali je se záměrem zastupitelstva. Mnozí byli nemile překvapeni, protože o chystaném záměru se dozvídali poprvé. Představitelé obce sice dodrželi zákonem dané podmínky o uveřejnění informace, ale neudělali nic navíc k tomu, aby se občané o věci dozvěděli víc.

Iniciátoři petice během jednoho týdne nasbírali 753 podpisů. Petici společně s prohlášením předložili zastupitelstvu města při jeho zasedání dne 18. 6. 2018. Zastupitelé petici nepřijali, nepřevzali a nijak na ni nereagovali, i když jim tento postup přikazuje zákon č. 85/1990 Sb. o právu petičním.

Dne 18. 6. 2018 se v odpoledních hodinách konalo zasedání Zastupitelstva města Smržovka. Ve stísněných prostorách podkroví městského úřadu se sešli nejenom zastupitelé, ale také desítky odpůrců prodeje pozemku. V diskusi k bodu programu zasedání zastupitelstva se záměrem prodeje pozemku byl iniciátory protestních akcí přednesen projev k zastupitelům a předložena petice podepsána téměř osmi sty lidmi. Zastupitelstvo obce petici odmítlo a nesplnilo zákonem danou povinnost ji přijmout a do 30 dnů se k ní vyjádřit. Starosta města poskytl prostor zástupcům firmy Titan Metalplast, která usilovala o koupi pozemku v sousedství pramene Nisy pro výstavbu skladové haly. Firma přednesla vizualizaci celého projektu, argumentovala vytvořením dvaceti nových pracovních míst, citlivou stavbou, která nebude zasahovat do rázu krajiny, a nabídla mnoho dalších výhod pro obec (rozhovor Morávek, 28. 12. 2019). Diskusi obou táborů ukončilo hlasování zastupitelů, kdy byl počtem hlasů 13/2 záměr prodeje pozemku pro stavbu skladovací haly odsouhlasen.

Petice proti výstavbě skladové haly a s ní spojené protesty vytvořila tlak na investory a od zastupitelstvem schváleného prodeje pozemku nakonec odstoupili. Jejich rozhodnutí napomohla i mediální dohra rozhodnutí zastupitelstva. V médiích se zpráva o prodeji pozemku objevila během pár dnů, a to díky sdílnosti a poskytnutí podrobných informací novinářům ze strany iniciátorů protestu. Konkrétní občanská iniciativa zde tedy zvítězila nad rozhodnutím zastupitelstva obce.

Iniciátoři vyvolali jednání mezi představiteli kraje a obcí (rozhovor Morávek, 28. 12. 2019). Ač jsou záležitosti týkající se změn územního plánu plně v kompetenci obecního úřadu, právě díky kauze výstavby skladové haly bylo upozorněno na neexistenci ochrany pramene Nisy, řeky, která protéká celým územím Libereckého kraje. Hejtmán Libereckého kraje proto přistoupil k nezvyklému kroku, kdy zadal krajskému úřadu úkol najít možnost, jak území pramene Nisy ochránit (reportáž Radiožurnálu, 2019).

V dalším kroku se iniciátoři protestů pokusili o vyvolání změny územního plánu, na jehož inovaci pracují obecní úředníci. Jejich záměrem bylo přesvědčit zastupitele obce, aby v připravované změně územního plánu lokality kolem pramene Nisy vyjmuli z průmyslové zóny, tedy přehodnotili účel užití pozemků na půdní fond tak, jak je to ošetřeno v územním plánu sousední Nové Vsi nad Nisou.

Aby mohli podat legitimní připomínku a jejich námitky byly akceptovány, museli mít tzv. zmocněného zástupce veřejnosti. Je to povinnost, kterou ukládá zákon č. 183/2006 Sb. zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Zástupce veřejnosti

v případě projednávání územního plánu obce Smržovky musí zmocnit nejméně 200 občanů dané obce, kteří uplatňují věcně shodnou připomínku k návrhu územně plánovací dokumentace. Iničiátoři tedy museli přesvědčit nejméně 200 občanů, aby podepsali zmocnění dvou občanů města k podání námitek k projednávanému územnímu plánu obce. Potřebný počet podpisů se jim v krátké době podařilo nasbírat. Přesvědčili také vedení obce Nová Ves, které po jednání jeho zastupitelstva podalo připomínku k územnímu plánu obce Smržovka. Nyní se tedy jedná o spor dvou obcí, k němuž musí vydat rozhodnutí nadřízený orgán, tedy Liberecký kraj (zákon č. 183/2006 Sb. zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Rozhodnutí ještě nebylo vydáno.

Další aktivní účast iničiátorů ochrany pramene Nisy a jeho okolí na veřejném životě a pokus o zásah do rozvoje města Smržovka se měl odehrát při veřejném projednávání návrhu nového územního plánu města Smržovka, které se mělo konat 11. 7. 2018 v sále místního Parkhotelu. Obecní úřad ale plánované zasedání zrušil bez udání důvodu s informací, že náhradní termín bude oznámen (rozhovor Morávek, 28. 12. 2019).

Iničiátoři protestů na svém facebookovém profilu oznámili, že ani další osud průmyslové zóny na Smržovce jim není lhostejný, a založili volební stranu Smržovka srdcem, která na podzim roku 2018 kandidovala do obecního zastupitelstva.

Aby mohlo sdružení kandidovat do zastupitelstva města, muselo splnit zákonné kroky, a to sestavit kandidátní listinu. V čele kandidátní listiny stál dosavadní lídr odporu proti výstavbě skladovací haly u pramene Nisy. Podle jeho slov nebylo těžké lidi přesvědčit. Kandidátní listinu sestavil z lidí mnoha profesí zaměřených na životní prostředí nebo zemědělství. Od zaměstnanců firem přes podnikatele v marketingu či IT až po řemeslníky. Kandidátní listina obsahovala 17 jmen. Lídr také vstoupil v jednání o spolupráci s krajským hnutím Změna pod patronací politické strany, Strana zelených a nezávislých kandidátů. Smržovka srdcem tedy kandidovala jako sdružení nezávislých kandidátů, které zaštiťovala celostátní politická strana. Dalším krokem vyžadovaným pro splnění podmínek kandidatury strany byla registrace kandidátní listiny příslušného úředníka Městského úřadu Smržovka. Registrace byla provedena v řádném termínu (max. 66 dní před termínem voleb do zastupitelstva obce) dne 30. 7. 2018. Následně byl sestaven plán předvolební kampaně, připraven konkrétní volební program se zacílením na zachování smržovské přírody a jejího přírodního bohatství. Smržovka srdcem připravila velmi kontaktní kampaň, a to jak prostřednictvím osobních rozhovorů s občany, tak také formou sociálních sítí zaměřenou na ochranu životního prostředí, zachování krajinného

rázu obce a šetrná opatření vůči zachování mokřadů. Svou kampaň financovali členové sdružení z vlastních finančních prostředků (rozhovor Halamová, 27. 12. 2019). Ve velké míře využívali právě sociálních sítí, a to jak k představení kandidátů, uvedení vizualizací přírodního bohatství Smržovky, tak ke zveřejňování konkrétního dění ve městě i kauz, které byly v jeho minulosti řešeny. Hodně se diskutovalo také o rozvoji Smržovky a jejím budoucím směřování. Do diskusí se zapojovali i tehdejší zastupitelé, takže docházelo k mnoha střetům, které byly mnohdy na hraně slušnosti. Podobná atmosféra pak ovládala celé město. Předvolební doba by se dala označit za náročnou a plnou emocí, a to spíše těch negativních. Tuto rozporuplnou dobu ukončilo předvolební setkání lídrů všech stran, které kandidovaly do zastupitelstva obce. Bylo jich celkem pět, a to: Sdružení pro Smržovku, Smržovka srdcem, ODS, Svobodná a přímá demokracie – T. Okamura, Naše Smržovka. Omluvil se pouze lídr ODS, starosta města. Jeho neúčast vyvolala bouřlivou diskusi a zároveň velké zklamání všech přítomných.

I přes velmi kontaktní kampaň a snahu všech kandidátů Smržovky srdcem získalo sdružení ve volbách do zastupitelstva obce pouze dva mandáty ze 17. Práce zastupitelů za Smržovka srdcem v současné době neovlivňuje rozhodování zastupitelstva obce.

Členové sdružení Smržovka srdcem jsou členy kontrolního a finančního výboru zastupitelstva obce a snaží se alespoň o kontrolní a poradní činnost. V současné době se sdružení orientuje na ochranu a zvelebování lokality u pramene Nisy a snaží se o spolupráci s ostatními obcemi, kterými Nisa protéká. Již v průběhu předvolebního boje bylo sdružení iniciátorem velkých protestů proti změnám územního plánu. Hlavní myšlenkou bylo a je, aby pozemky ve vlastnictví města v blízkosti pramene Nisy byly vyjmuty z průmyslové zóny a změnil se jejich účel uvedený v územním plánu (rozhovor Morávek, 28. 12. 2019). Členové sdružení se snaží dosáhnout toho, aby pozemky sousedící s prameništěm Nisy získaly stejný statut, jako mají pozemky sousedící s prameništěm Nisy ve vlastnictví obce Nová Ves. Neustále se účastní veřejných projednávání změn územního plánu a díky napojení na politickou Stranu zelených a krajské hnutí Změna spolupracují na vypracovávání studií, aby zabránili dalšímu rozšiřování průmyslové zóny města Smržovka, která sousedí s prameništěm Nisy. Nacházejí se zde také nejvýznamnější mokřady obce.

Sdružení dále pečuje ve spolupráci se spolkem občanů Novovesan ze sousední Nové Vsi nad Nisou o pramen Nisy a pořádá zde mnoho společenských i naučných akcí. Založilo také Spolek za živou Lužickou Nisu. Rozvíjí tak nejen jednu lokalitu Smržovky, ale také její společenský a kulturní život. Její členové se účastní odborných konferencí na

téma vody a její ochrany a vystupují mezi odborníky, aby problematiku ochrany pramene Nisy zpřístupnili co největšímu množství ochránců přírody, novinářům i návštěvníkům Jizerských hor. Prostřednictvím jednání se zástupci obcí, kterými řeka Nisa protéká, získávají finanční prostředky na úpravy a okolí samotného pramene. Lokalita se tak dostává do čím dál většího povědomí obyvatel Libereckého kraje (rozhovor Halamová, 27. 12. 2019).

Sdružení se dále plánuje zaměřit na iniciování vzniku osadních výborů, a to ve spolupráci s ostatními sdruženími, která jsou součástí opozice zastupitelstva obce. Považuje to za další možnost otevření cesty obyvatelům k rozhodování v obci (rozhovor Morávek, 28. 12. 2019).

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak se v obci Smržovka projevuje občanská a politická participace, do jaké míry může participace ovlivnit rozvoj obce, jaké faktory ji ovlivňují a jaký je její dopad na rozhodování zastupitelstva obce.

Participaci v obci ovlivňuje mnoho faktorů. Občanská participace je závislá především na ochotě obyvatel zapojovat se do veřejného dění. Na jejich motivaci vytvářet vztahy v komunitě a společně usilovat o zvýšení kvality společenského života. Obyvatele ovlivňuje jejich způsob života, zajištění základních lidských potřeb, jejich ekonomická situace, atmosféra společnosti i nastavení obecního a státního zřízení. Bakalářská práce proto jako jeden z dílčích cílů sledovala historický vývoj společenského života ve Smržovce. Projevy občanské participace zde byly ovlivněny událostmi, které více či méně zasahovaly do života komunity ve Smržovce. Od počátku obce až po první světovou válku zde žilo mnoho aktivních obyvatel, kteří se podíleli na společenském dění v obci. Jednalo se o exportéry, živnostníky, továrníky, kteří stáli u zrodu mnoha spolků sdružujících aktivní občany. Občanská participace se projevovala na společenském životě obce. Ve Smržovce žili v převaze němečtí obyvatelé, ale Češi a Němci zde vedle sebe až na výjimky žili v míru a sousedské pohodě, bavili se na společných akcích a docházeli k názorové shodě. Ty aktivnější vytvářeli spolky, které se staraly o blaho všech obyvatel. Většina spolků byla německá. Jednalo se o společné akce typu úklid města, jeho zkrášlování nebo činnosti spojené s účastí veřejnosti, sportovní a turistické oddíly, kulturní spolky udržující

tradiční společenské akce v obci nebo spolky založené za konkrétním účelem (obnova lokality u pramenu Nisy). V průběhu obou světových válek se společenský život v obci přizpůsobil nutným změnám, jejichž příčinou byly válečné události. Společenský život a jeho rozvoj byl proto velmi omezený. Po válce se složení místních obyvatel úplně změnilo, což znemožnilo navázat na předválečné tradice společenského života obce. Přesto byla činnost některých spolků obnovena. Ta ale s příchodem komunistického režimu zase upadla. V obci začaly vznikat svazy, jejichž činnost režim dovoloval. Obyvatelé měli opět možnost svou systematickou činností participovat na rozvoji obce. Vymýšleli nové aktivity, svazy a zábavu, obnovili některé tradice, i když pod jinými, režimem schválenými, názvy a opět začali žít společenským životem. Po revolučním roce 1989 se společenský život začal opět rozvíjet. Napomohla iniciativa tehdejšího starosty a kulturního střediska. Začaly vznikat spolky a sdružení, které svou aktivitou nabádaly obyvatele Smržovky k aktivnímu životu a podílení se na rozvoji obce. Ke společenskému rozvoji obce přispěli aktivní občané, kteří za minulého režimu nemohli tuto činnost vykonávat. Spolkový život v obci je nyní na úrovni podobné předválečné.

Při sledování historického vývoje společenského života ve Smržovce se v různých časových úsecích stále opakovaly faktory, které ovlivňovaly míru participace. Byly to historické události, s nimi spojená atmosféra lokálního prostoru a podoba stranického systému obce. Dále motivace a ochota lidí se sdružovat a vytvářet společné hodnoty. Občanskou participací zde ovlivňovala nejvíc atmosféra a vztahy v komunitě. Pokud se lidé cítili dobře a byly zajištěny jejich základní potřeby, občanská participace vzkvétala. Pokud tyto faktory zajištěny nebyly, lidem chyběla motivace jakkoliv se podílet na rozvoji obce.

Druhým dílčím cílem bakalářské práce bylo sledování projevů politické participace v obci. Na základě průzkumu občanské participace jsem došla k závěru, že občanská participace je na politickou úzce napojena, a to především v procesu utváření kandidátních listin. Do politického života v obci se od předválečné doby zapojovali vždy lidé aktivní ve spolcích nebo zájmových sdružení obce. Faktorem, který ovlivňoval jejich úspěch ve volbách a následně mandát v samosprávě obce, byla jejich obliba mezi obyvateli. Jejich společenské postavení, kterého dosahovali právě dobrovolnou prací pro obec a místní komunitu. Dalším faktorem, který je zde patrný od roku 2006, je osoba starosty obce. Starosta je podporovatelem místních sportovních klubů. Smržovka sdružuje aktivní sportovce, tedy i potenciální voliče kandidáta, který je podporuje. Stojí za ním i fakt, že

vede lokální politickou stranu ODS, která udává směr samosprávě již 25 let. Silné postavení ODS je ale zároveň důvodem, proč v posledních volbách kandidovaly dvě nové volební strany, které zvýšily procento občanů participujících formou kandidatury do obecního zastupitelstva.

Dalším faktorem ovlivňující politickou participaci v obci jsou štěpící linie v komunitě, které ji dělí na minimálně dva póly, a to na příznivce současného vedení obce a na jejich odpůrce. Řady odpůrců ještě více rozšířil záměr prodeje pozemku v majetku města za účelem stavby skladovací haly v blízkosti pramene Nisy. Z počátku se občanská participace v podobě spojení lidí za konkrétním účelem záchrany jedinečnosti lokality u pramene Nisy postupně přeměnila v participaci politickou, kdy iniciátoři protestů nejdříve vytvořili petici proti výstavbě a následně založili sdružení, které kandidovalo do komunálních voleb v roce 2018.

Cílem bakalářské práce bylo také sledování přechodů mezi občanskou a politickou participací. Ty se nejvíce projevily na krocích, které podnikali iniciátoři protestů proti další průmyslové výstavbě v lokalitě u pramene Nisy. Nejdříve svou občanskou participací vyvolali tlak na investory, kteří od odsouhlaseného prodeje pozemku v průmyslové zóně raději ustoupili. Následně se jejich participace proměnila v politickou, kdy sestavili kandidátní listinu, kandidovali jako sdružení do komunálních voleb v roce 2018 a získali dva mandáty v zastupitelstvu obce.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, do jaké míry ovlivňuje participace občanů rozhodování zastupitelstva obce. Její dopad na rozhodování obce je bohužel minimální. Svědčí o tom fakt, že zastupitelstvo odmítlo přijmout petici obyvatelstva i přes to, že mu to zákon o právu petičním přímo nařizuje. Zastupitelé sami jako osoby participují na společenském životě obce, aktivně se do něj zapojují členstvím ve spolcích a sportovních oddílech. Participace občanů však téměř neovlivňuje jejich rozhodování ve věcech obecních.

Přínos bakalářské práce vidím v odhalení protiprávního jednání zastupitelstva obce při nepřijetí petice obyvatel. Myslím si, že kromě zastupitelského slibu by zastupitelé měli před započítím práce pro obec podstoupit kurzy pro zvýšení jejich kvalifikace pro rozhodování o věcech veřejných (právní minimum apod.). Zjistila jsem, že obec Smržovka nemá jasně rozpracovaný program rozvoje lokality u pramene Nisy, která má pro zachování přírodního rázu okolní krajiny nedocenitelný význam. Doporučila bych proto obci zadat studii dopadu průmyslové zóny na tuto lokalitu a na základě této studie

přehodnocení účelu parcel v okolí prameniště v územním plánu obce z průmyslové zóny na půdní fond. Obci bych dále doporučila uspořádání ankety pro obyvatele města se zajištěním co největší návratnosti odpovědí, která by měla být zaměřena na rozvoj okrajových částí obce. Poznatky z ankety by mohly být prevencí sporů o využití okrajových částí lokalit obce.

7 Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace a periodika

ANDĚL, R. – KARPAŠ, R. 2010, *Smržovka, pohledy do historie dávné i nedávné*. Liberec: Roman Karpaš – RK, ISBN 978-80-87100-13-4.

BALÍK, S. 2009. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2908-4.

BERNARD, J. 2011. *Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, ISBN 978-80-7419-069-8.

BUBENÍČEK, V., ČMEJREK, J., ČOPÍK, J. 2010. *Demokracie v lokálním politickém prostoru: specifika politického života v obcích ČR*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-3061-5.

ČMEJREK, J. a kol., 2009, *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*, Praha: Kernberg Publishing, s.r.o., ISBN 978-80-87168-10-3.

HEGER, V., 2012. *Komunikace ve veřejné správě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 256 s. ISBN 978-80-247-3779-9.

KOPŘIVA, R., ČOPÍK, J., ČMEJREK J., 2017. Mechanismy rozhodování o investičních záměrech a rozpočtech obcí, *Sociológia – Slovak Sociological Review*, Vol. 49 (č. 5: 482 – 506).

KROUPA, A., MANSFELDOVÁ, Z. 2005. *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-53-9.

POTŮČEK, M. 2005. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), ISBN 80-86429-50-4.

WOKOUN, R., 2008. *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde. ISBN 978-80-7201-699-0.

Právní předpisy:

Listina základních práv a svobod

Ústava ČR

zákon č. 128/2000 Sb. o obcích

zákon č. 22/2004 Sb. o místním referendu

zákonem č. 85/1990 Sb. o právu petičním

nařízení MV č. 27/2004, o vyřizování peticí, stížností, oznámení a podnětů.

zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech

zákon 491/2001 Sb., zákon o volbách do obecních zastupitelstev

Internetové zdroje:

IDNES/zpravodajství Liberec: Smržovka chce halu u pramene Nisy. Zničíte krajinu, zlobí se obyvatelé. [online]. 2018 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/smrzovka-hala-pramen-nisa-priroda-obyvatele.A180620_103838_liberec-zpravy_jape

Jablonecký deník.cz: Petice zabrala. V zóně hala nevyroste. Firmy couvly. [online]. 2018 [cit. 2019-12]. Dostupné z: https://jablonecky.denik.cz/zpravy_region/petice-zabrala-v-zone-hala-nevyroste-firmy-couvly-20180709.html

Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 2018 [cit. 2019-10]. Dostupné z:

<https://www.mvcr.cz/clanek/obcanske-aktivity-118893.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>

Proti hale u pramene Nisy [online]. 2018 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z:

<https://www.facebook.com/Proti-hale-u-pramene-Nisy-196887964476910/>

Reportáž radiožurnálu. Youtube.com: NE průmyslové zóně u pramene Nisy [online]. 2018 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=i27ZjU1sw04&feature=youtu.be&fbclid=IwAR3Lf-JIYE8QRn9bofxmGddSZYV2WVsdrtnN-WkREX-t34sURULLKE8NPam%29>.

Smržovka oficiální web města: Program rozvoje města 2016 - 2025, Sen o Smržovce [online]. 2018 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z:

https://www.smrzovka.cz/assets/File.ashx?id_org=15132&id_dokumenty=7644

Smržovka oficiální web města: Jednací řád zastupitelstva města Smržovka [online]. 2018 [cit. 2019-08-06]. Dostupné z:

https://www.smrzovka.cz/assets/File.ashx?id_org=15132&id_dokumenty=9853

Smržovka srdcem [online]. 2018 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z:
https://www.facebook.com/search/top/?q=smr%C5%BEovka%20srdcem&epa=SEARCH_BOX

Volby.cz [online]. 2020 [cit. 2019-11-25]. Dostupné z: www.volby.cz

Zákony pro lidi [online]. 2010-2020 [cit. 2020-01-20]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz

Zittau: Cyklostezka Odra Nisa [online]. 2018 [cit. 2019-12-13]. Dostupné z:
<https://zittau.de/cz/turistika-kultura-voln%C3%BD-%C4%8Das/okol%C3%AD-m%C4%9Bsta/cyklostezka-odra-nisa>

8 Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1: Znak města Smržovka	27
Obrázek 2: Vlajka města Smržovka.....	27
Tabulka 1: přehled účasti volebních stran ve Smržovce: 1994 – 2018, počet kandidátů/počet získaných mandátů v 17 členném zastupitelstvu obce	32
Tabulka 2: Přehled počtu voličů a kandidátů v komunálních volbách Smržovky.....	33

9 Uskutečněné rozhovory

Rozhovor č. 1: Marek HOTOVEC, starosta města Smržovka, Smržovka, 17. 10. 2019.

Rozhovor č. 2: Miloš MORÁVEK, zakladatel sdružení Smržovka Srdcem, zastupitel města Smržovka, iniciátor Petice „Proti hale u pramene Nisy“, Smržovka, 28. 12. 2019.

Rozhovor č. 3: Magdaléna HALAMOVÁ, členka sdružení Smržovka Srdcem, Smržovka, 27. 12. 2019.

Rozhovor č. 4: Inka URBANOVÁ, zastupitelka města Smržovka (Sdružení pro Smržovku), spoluautorka knihy o historii Smržovky, znalkyně historického i současného spolkového života v obci Smržovka, zakladatelka Muzea místní historie, Smržovka, 10. 2. 2020.

10 Přílohy

Odkazovaný seznam příloh

Příloha č. 1: Připravené otázky pro rozhovor se starostou města Markem Hotovcem

- 1) Jaké formy participace (podílení se) občanů Smržovka využívá v praxi (ankety, referenda, petice atd.)?
- 2) Jak mají občané možnost zasáhnout do rozvoje obce - podílení se na rozpočtu, rozvoji, rozvojových dokumentech?
- 3) Podle jaké strategie (existuje-li nějaký dokument) se Smržovka rozvíjí, kdy a kým byla přijata a zda je navázána na strategické dokumenty regionu či kraje? Našla jsem něco na stránkách města, z roku 2009 a 2016, ale nedokážu odhadnout, jak moc je to aktuální. Existuje ještě strategie s názvem „Kam kráčíš Smržovko“, byla někdy přijata? Bylo by možné do ní nahlédnout?
- 4) Jak se daří plnit cíle strategiemi určené a jaký je v praxi jejich časový horizont?
- 5) Jak mohou občané zasáhnout do zpracování územního plánu? Existuje i jiný způsob, než je podávání připomínek? Bere se zřetel i na podněty občanů z diskusí?

Příloha č. 2: Připravené otázky pro rozhovor se zakladatelem sdružení Smržovka Srdce Milošem Morávkem

- 1) Co předcházelo vzniku sdružení Smržovka Srdcem?
- 2) Jak jste připravovali petici proti stavbě skladovací haly u pramene Nisy? Kdo všechno sbíral podpisy a kolik jich nakonec bylo? Komu jste ji a kdy předložili? Vyjádřilo se zastupitelstvo k petici nějak?
- 3) Jaké byly další aktivity sdružení?
- 4) Jak jste přesvědčoval kolegy, aby se nechali zapsat na vaši kandidátní listinu?
- 5) Jaké byly další kroky kandidatury do obecního zastupitelstva?
- 6) Jak probíhala předvolební kampaň?
- 7) Co jste museli dle zákona podstoupit, abyste mohli jako sdružení podávat připomínky k projednávanému územnímu plánu města?
- 8) Kolik mandátů jste získali v zastupitelstvu obce?
- 9) Máte v současné době možnost zasáhnout jako zastupitel do dění v obci?

Příloha č. 3: Připravené otázky pro rozhovor se členkou sdružení Smržovka Srdcem Magdalénou Halamovou.

- 1) Jak jste se stala členkou sdružení?
- 2) Jak jste ovlivnila dění ve vašem sdružení? Měla jste nějakou úlohu?
- 3) Ve vaší tiskárně bylo zřízeno jedno z petičních míst? Chodili lidé podepisovat petici nebo jste je museli přesvědčovat a „bojovat“ o jejich podpisy?
- 4) Jak vám lidé argumentovali na obsah petice? Věděli o problematice výstavby u pramene Nisy, nebo to pro ně byla nová informace?
- 5) Jaké komunikační kanály jste k informování občanů využívali?
- 6) Proč jste se rozhodla kandidovat do zastupitelstva obce?
- 7) Myslíte si, že máte nyní možnost jako sdružení nějak ovlivnit současné rozhodování zastupitelstva obce?

Příloha č. 4: Připravené otázky pro rozhovor se zastupitelkou obce (v ZM 26 let) a spoluautorkou knihy o historii Smržovky, znalkyní historického i současného spolkového života v obci Smržovka, zakladatelkou Muzea místní historie Inkou Urbanovou.

- 1) V zastupitelstva obce figurujete 26 let, jak jste se do zastupitelstva dostala poprvé a na jaké kandidátce jste byla zapsaná? Kdo vás oslovil a proč?
- 2) Na společenském životě v obci se podílíte ještě déle, než jste členkou ZM, jaká byla chuť lidí zapojovat se do veřejného života v obci v době komunistického režimu a po něm?
- 3) Jste spoluautorkou knihy o historii Smržovky. Jak vidíte participaci obyvatel na veřejném životě před a v průběhu obou světových válek? Co vypověděly archivy?
- 4) Jaká atmosféra panovala mezi obyvateli obce po roce 1948, po roce 1968 a po roce 1989?
- 5) Byla jste první porevoluční vedoucí městského kulturního střediska. Jaká byla ochota lidí zapojit se do veřejného dění. Byli nadšení, nebo jste je musela „přemlouvat“?
- 6) V posledních trojích volbách jste byla kandidátkou na starostku obce a sestavovala kandidátní listinu za Sdružení Smržovka srdcem. Jak jste vybírala kandidáty? Podle čeho a jak jste si vybírala kandidáty na kandidátní listinu?
- 7) Jakých výsledků jste ve volbách dosáhli?
- 8) Jak probíhala povolební jednání? Získali jste jako sdružení nějaké pozice ve výborech zastupitelstva?

- 9) Jako sdružení jste v opozici. Máte možnost jakkoliv ovlivnit rozhodnutí současné vládnoucí koalice? Přihlíží při projednávání kauz v zastupitelstvu města nějak k vašim připomínkám?

Příloha č. 5: přehled strategických cílů města Smržovka

Strategická oblast	Vize
Územní rozvoj města a infrastruktura	Město využívá udržitelně svého území, veřejného prostoru a infrastruktury a rozvíjí je.
Doprava	Smržovka usiluje o klidnou a bezpečnou dopravu ve městě a posiluje hromadnou dopravu a cyklodopravu. Pěší mají široké a bezpečné možnosti průchodu městem.
Podnikání a zaměstnanost	Podnikatelé mají ve městě dobré podmínky pro rozvoj svých firem. Místní obyvatelé jsou v maximální možné míře zaměstnání v místě.
Aktivní občané v aktivní obci	Obyvatelé města fungují jako dobře sehraný tým. Účastní se života ve městě, zajímají se o sebe navzájem i o místo, kde žijí.
Péče o obyvatele, služby, obchody	Občané všech věkových kategorií mají zajištěné zdravotnické služby a dostává se jim ze strany komunity a města pomoci v případě sociální nebo zdravotní potřeby. Ve Smržovce jsou dostupné běžně potřebné obchody a služby. Méně využívané služby jsou dostupné v rámci mikroregionu.
Cestovní ruch	Cestovní ruch je jedním z důležitých zdrojů pracovních příležitostí a příjmů města a jeho obyvatel. Místní obyvatelé jsou dobrými hostiteli, ve městě jsou služby pro návštěvníky na vysoké úrovni a prostředí města a jeho okolí láká k návštěvě.
Bezpečnost v obci, policie, prevence	Občané i návštěvníci se ve městě cítí bezpečně. Město ve spolupráci s policií a dalšími institucemi pracuje na postupném začleňování sociálně slabých skupin obyvatel do většinové společnosti města.
Kvalitní veřejná správa	Město je spravováno hospodárně a odpovědně. Vedení je otevřené námětům občanů a usiluje o zapojení celé komunity do rozhodování o městě.

Zdroj: strategický dokument Sen o Smržovce, www.smrzovka.cz